

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Dialect en dialectverandering in Katwijk aan Zee

Vink, C.L. de

Citation

Vink, C. L. de. (2004, April 21). *Dialect en dialectverandering in Katwijk aan Zee*. Uitgeverij Eburon, Delft. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3512755>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3512755>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Bijlagen

Bijlage 1. De datering van het dialect van de vissers, dat als basis heeft gediend voor Overdiep & Varkevisser 1940¹⁵⁸

Zoals uit het voorbericht bij zijn grammatica is op te maken (zie hfdst. 1), baseert Overdiep zich voor zijn dialectbeschrijving op een door Varkevisser aangelegd corpus dialectmateriaal. Het corpus bestaat uit stenografisch opgetekende en in gewoon schrift¹⁵⁹ overgezette “verhalen en vertellingen” van drie oude vissers (Overdiep & Varkevisser 1940: 5-8). In de bloemlezing in het Katwijkse woordenboek (Overdiep & Varkevisser 1949) zijn hieruit 25 fragmenten opgenomen. (Volgens Van Es, de tekstbezorger van het woordenboek, is dat meer dan Overdiep zich had voorgesteld (Overdiep & Varkevisser 1949: 6).)

De vissers die in de fragmenten aan het woord zijn, vertegenwoordigen dus het door Overdiep beschreven dialect. Bij nadere beschouwing van de fragmenten blijken het er alleen geen drie, zoals Overdiep zegt, te zijn maar vijf of zes. Om aan te geven wie er in een bepaalde passage aan het woord is, worden in bijna alle gevallen letters, zoals later zal blijken, initialen gebruikt. In één geval wordt een achternaam gebruikt.

De meest voorkomende letteraanduidingen zijn H, in fragment 2, 4, 6, 7, 8, 10 tot en met 16 en 24, J, in fragment 18 tot en met 22, en P, in fragment 1, 3 tot en met 10, 13 tot en met 16 en 25. (Deze, naar het schijnt drie personen zal ik hieronder verder als de regulier optredende personen aanduiden.) Dat het hier telkens om dezelfde personen lijkt te gaan, kan blijken uit de inhoudelijke overlap die veel van de gegroepeerde fragmenten vertonen.

Heel kort is een persoon K aan het woord, in fragment 12. De persoon die met de achternaam wordt aangeduid, is Haasnoot. Deze komen we tegen in fragment 23. H en Haasnoot hoeven niet dezelfde persoon te zijn. Later zullen we zien dat het ook bij H uit fragment 24 om Haasnoot gaat. Opmerkelijk in vergelijking met de regulier optredende personen is dat K en Haasnoot bij het begin van het fragment of de passage waarin zij aan het woord komen, worden aangekondigd. In deze aankondigingen worden ook hun leeftijden gegeven: K is 89 en Haasnoot is 81 jaar oud. Hetzelfde geldt voor persoon P in fragment 25. Zijn leeftijd is 85 jaar. Mogelijk hebben we bij deze P ook met een kort optredende persoon te maken, alleen in fragment 25, of is het toch dezelfde P als in de fragmenten ervoor. Van de regulier optredende personen is alleen de leeftijd van J te achterhalen: in fragment 18 vertelt hij dat hij 94 jaar oud is.

Buiten de vijf of zes verhalenvertellers komt ook, steeds kort een persoon X voor. Dit is de gespreksleider, de heer Varkevisser. Eén keer komt ook een persoon V voor, in fragment 20, maar uit de context blijkt dat ook dit de gespreksleider, V(arkevisser), moet zijn.

Overdiep kan met de drie oude vissers die als basis hebben gediend voor zijn grammatica, diegenen bedoeld hebben die het meest aan het woord zijn (de regulier optredende personen). Omdat we dit niet zeker weten – buiten de in het woordenboek gepresenteerde 25 fragmenten moet er nog meer materiaal bestaan hebben¹⁶⁰ –, ga ik er voor de datering vanuit dat al het dialectmateriaal, van alle vijf of allezes de genoemde personen, als basis heeft gediend voor de grammatica. Een rechtvaardiging hiervan vinden we in het feit dat uit het materiaal van alle 25 fragmenten voorbeelden zijn terug te vinden in de grammatica. Ook Overdiep zelf zegt dat hij het dialectmateriaal dat gediend heeft voor zijn dialectbeschrijving, “volslagen onbesnoeid” heeft gelaten (Overdiep & Varkevisser 1940: 5).

Het dialect dat de vissers op het moment van optekening spreken, is, als we uitgaan van de in paragraaf 5.1.1 geformuleerde hypothese, gelijk aan het dialect dat zij spraken toen zij 20 jaar waren. Voor een datering van het dialect dat Overdiep beschrijft, moeten we er dus achter zien te komen wanneer de vissers zo oud waren. Daarvoor is het in de eerste plaats nodig dat we de leeftijd van de vissers kennen, en in de tweede plaats dat we weten wanneer de fragmenten zijn opgetekend. Van sommige vissers kennen we wel de leeftijd, maar van geen enkel fragment kennen we de datering. Dat betekent dat we zo niet verder komen.

Wel zouden we een periode kunnen aangeven, waarin de stenogrammen zijn opgetekend. Volgens een zoon van Overdiep, H.K. Overdiep, is dat geweest tussen 1930 en 1940. Varkevisser en Overdiep hadden toen regelmatig contact.¹⁶¹ Het begin van deze periode blijkt samen te vallen met de tijd waarin Overdiep de mogelijkheid krijgt om zijn onderzoek naar het Katwijkse voort te zetten (zie hfdst. 1). Dat moet ergens in zijn studietijd (zie hfdst. 1) in het slop geraakt zijn. In het voorbericht bij zijn grammatica schrijft hij:

“Allerlei omstandigheden maakten, dat verder werken hieraan werd verschoven tot ongeveer tien jaar geleden.” (Overdiep & Varkevisser 1940: 5.) Die omstandigheden zijn achtereenvolgens tussen 1905 en 1913 een veelvuldig en langdurig verblijf in het Hôpital Wallon (het Waalse ziekenhuis) te Leiden,¹⁶² vanaf 1913 een verblijf van zes jaar in Zwitserland, eerst ‘vrijwillig’ voor de behandeling van zijn ziekte, en daarna gedwongen door de Eerste Wereldoorlog, en vanaf 1919, na terugkeer in Nederland, de drukte van een baan als leraar Nederlands en geschiedenis. In 1929 keert de ‘rust’ weer. Overdiep wordt dan hoogleraar Nederlandse taal- en letterkunde en algemene taalwetenschap aan de Groningse universiteit. Meer dan vroeger krijgt hij dan de gelegenheid zich met de taalkunde, en het dialect bezig te houden. (Van der Heijden 1994: 374.)

Volgens A.J. Brouillet-Varkevisser en M. Varkevisser, dochters van Varkevisser, was de periode waarin het contact plaatsvond, veel korter: van 1934 tot en met 1938. Varkevisser ging toen regelmatig naar Groningen.¹⁶³ In die tijd is, zo zeggen zij, eigenlijk ook de grammatica ontstaan. Maar Varkevisser en Overdiep kunnen elkaar heel goed al voor die tijd ontmoet hebben. Ook Varkevisser krijgt namelijk vanaf 1929 meer de gelegenheid om zich met het dialect bezig te houden. In dat jaar wordt hij directeur van de Katwijkse visserijschool, aan welke baan hij eigenlijk alleen de winterperiode van het schooljaar kwijt is. In de winter hadden de vissers *behouwe teelt* ‘behouden teelt’, waren zij thuis, en hadden zij de tijd om naar school te gaan. Of zoals een informant het mij vertelde: “Je vaerde van mei tot an december, dat was ‘n teelt, in de winter ging je nae skool.” Voor 1929 heeft Varkevisser het vanaf 1927 druk met een baan als leraar aan de visserijschool in Vlaardingen, in welke plaats hij ook woonde. En daarvoor is hij werkzaam op zee, eerst in de visserij en daarna in de koopvaardij. Opvallend genoeg loopt de periode die hier door de dochters van Varkevisser wordt aangegeven, bijna parallel aan de periode waarin Overdieps artikelen in *Onze taaltuin* verschijnen, van 1933 tot en met 1937 (zie hfdst. 1). Net als in de latere grammatica vinden we daarin voorbeelden terug uit het door Varkevisser verzamelde materiaal, maar eigenlijk pas vanaf 1934, het beginjaar van de door de dochters van Varkevisser aangegeven periode.

Het lijkt er dus op dat we met de informatie van de dochters van Varkevisser in de goede richting zitten als het erom gaat een periode aan te geven waarin de stenogrammen zijn opgetekend. Later zullen we zien dat dat inderdaad zo is.

Maar hoe dicht we nu ook bij een aanduiding van de periode gekomen zijn, in de datering van het door Overdiep beschreven dialect zijn we nog niet waar we precies willen komen. Van enkele vissers weten we namelijk nog steeds de leeftijden niet, en in die gevallen waarin we die leeftijden wel kennen, zitten we nog altijd met een datering die heel veel ruimte openlaat.

Daarom heb ik gekozen voor een andere manier van dateren. Daarbij proberen we er met behulp van de door de vissers zelf gegeven aanwijzingen achter te komen wie zij zijn, met andere woorden, welke identiteit er achter letters en achternaam schuilt. Als we weten wie de vissers zijn, kunnen we er met behulp van bijvoorbeeld genealogische overzichten en familieregisters achter komen wanneer zij geboren zijn. We kunnen op deze manier tot een heel zuivere datering komen. De periode waarin de stenogrammen zijn opgetekend, is daarbij niet meer van belang. Laten we nu zien wat de vissers ons te vertellen hebben.

We beginnen met J. Naar zijn naam hoeven we niet lang te zoeken. In fragment 18 maakt J zich bekend als “Huig de Jong”, met de toevoeging “Huich fan Grietjies”. Dat betekent dat zijn moeder Grietje heet. Uit hetzelfde fragment wisten we ook al zijn leeftijd: 94 jaar. Van belang voor het vinden van zijn geboortjaar is verder nog een broer over wie Huig de Jong vertelt. Deze broer, “Kees de Jong”, is 64 jaar geleden, op 18 oktober in een storm op zee verongelukt. Huig de Jong zegt dat het nu bijna weer 18 oktober is. Kees de Jong was schipper bij rederij Floris Parlevliet. In de storm zijn “zeuve Skevelingers in twee Kattakers in iene Nòörtacher” (d.i. zeven Scheveningers en twee Katwijkers en één Noordwijker) gebleven. Bedoeld zijn hier schepen (bomschuiten). De storm heeft dus een grote ramp veroorzaakt. In de *Lijst van schipbreuken en strandingen van Katwijkse vissersschepen en verongelukte Katwijkse vissers (Periode 1860-1899)* (Van der Plas 1996: 12) vinden we dat rond 18 oktober, namelijk op 20 oktober (stormweer kan meerdere dagen achtereen aanhouden), een scheepsramp heeft plaatsgevonden in 1869. Van *De Vrouw Jacoba*, een bomschuit van rederij F. (d.i. Floris) Parlevliet zijn alle acht bemanningsleden omgekomen, onder wie

schipper Cornelis (d.i. Kees) de Jong. In fragment 18 lezen we dat Kees de Jong en zijn bemanning al een keer eerder schipbreuk hadden geleden, maar toen waren ze er nog levend van af gekomen. Eenzelfde soort verhaal komen we tegen in fragment 16, maar dan door H verteld. Ook daar lezen we over een broer die schipper was en die er met de tweede schuit in een oktoberstorm niet zo mooi is afgekomen. De eerste keer kon de bemanning nog worden gered, toen ze in een sneeuwvui bij "Lâastof" (d.i. Lowestoft) werden overzeild. Hoogstwaarschijnlijk gaat het bij J en H om dezelfde persoon.

Om uit te rekenen in welk jaar Huig de Jong geboren is, tellen we nu eerst bij 1869 de 64 jaar op dat de ramp geleden is. We komen dan uit op 1933 als jaar waarin het stenogram is opgetekend. Trekken we van dat jaar vervolgens de 94 jaren af die Huig de Jong op het moment van optekening van fragment 18 oud is, dan komen we uit op een geboortjaar 1839. We controleren onze gegevens in het genealogisch overzicht van de familie De Jong (Messemaker 1994a: 42, 49). We vinden daarin dat Huig de Jong een zoon is van Arie de Jong en Grietje Kramer (lees 'Cramer') en dat hij een broer heeft die Cornelis de Jong heet. Deze laatste is geboren in 1838 en, inderdaad, overleden "op zee – verdrongen met een vissers bomschuit". Wat we echter ook vinden is dat Huig de Jong niet in 1839 geboren is, zoals we door berekening hadden vastgesteld, maar in 1843, op 20 september om precies te zijn. Een bij de gemeente Katwijk opgevraagde kopie van de geboorteakte (1843, aktenr. 143) bevestigt dat. In het genealogisch overzicht van de familie De Jong bestaat geen tweede Huig de Jong met een broer Cornelis en een moeder Grietje. De combinatie is uniek. Dit betekent dat er in fragment 18 van de bloemlezing een fout geslopen moet zijn. Vast staan in ieder geval het jaar van de storm, de scheepsramp, 1869, en het geboortjaar van Huig de Jong, 1843. De fout kan dus zitten in de door de laatste opgegeven leeftijd, 94 jaar, of in het door hem genoemde aantal jaren dat het geleden is dat de ramp plaatsvond, namelijk 64 jaar. We zouden de fout kunnen laten voor wat ze is. Van de persoon J weten we wat we weten willen. Verder zoeken levert ons echter een aantal opmerkelijke gegevens op. We maken daarvoor eerst een kleine omweg.

In 1968 verschijnen er in de Katwijksche Post twee achtereenvolgende krantenberichten. In het eerste bericht, dat verschijnt op 5 december, wordt bij een foto van een schilderij van Isodoor Opsomer (1878-1967) de vraag gesteld of het hier een portret van Huig de Jong betreft, "beter bekend als 'Huig Grietje'". De geportretteerde is, zo vermeldt het krantenbericht, geboren in 1843, als zoon van Arie de Jong en Grietje Cramer, en overlijdt op 94-jarige leeftijd in februari 1938. Hij heeft 50 jaar gevaren, waarvan 21 jaar als schipper bij rederij N. Haasnoot. In het tweede bericht, dat op 12 december verschijnt, volgt op de gestelde vraag het antwoord, onder anderen van een kleinzoon van Huig de Jong, de heer A. de Jong. Hij bevestigt dat het in het bericht van de week ervoor om een portret van zijn grootvader gaat, en vertelt ook dat Grietje Cramer en Arie de Jong zijn grootouders (begrijp 'overgrootouders') waren en dat hij naar de laatste vernoemd is. Hij vermeldt ook dat zijn moeder al op 42-jarige leeftijd is overleden. (Zij was een dochter van Huig de Jong, die ook zelf weer met een De Jong, namelijk Leendert de Jong getrouwd was.) Voorts herinnert A. de Jong zich dat zijn grootvader tot in 1903 als schipper gevaren heeft, onder andere van 1870 tot en met 1882 voor Geertje Ijsbrand (d.i. rederij Wed. IJ. van Rhijn) en van 1883 tot en met 1903 voor rederij N. Haasnoot sr. Deze laatste gegevens brengen ons weer terug bij de fragmenten. We steken in in fragment 2.

Daar vertelt H, en dus niet J (die zich, zoals we al gezien hebben, in fragment 18 als Huig de Jong voorstelt), dat hij sinds 1904 van zee af is, en 50 jaar heeft gevaren, waarvan hij 10 jaar voor "Geertje Ijsbrande" heeft gestuurd, dat wil zeggen stuurman, schipper is geweest, en 21 jaar voor "Klaes Haezenote" (d.i. rederij N(icolaas) Haasnoot). Het kan niet anders of we hebben hier met Huig de Jong te maken. H en J zijn dus dezelfde. Dat wordt nog eens bevestigd als we de vaargeschiedenis van Huig de Jong controleren in de *Naamlijst* van de Nederlandse rederijen (1874-1925). Daarin vinden we vanaf 1876, het jaar waarin de Katwijkse rederijen voor het eerst zijn opgenomen, inderdaad een schipper H. de Jong vermeld. Tot en met 1882 vaart hij voor rederij Wed. IJ. van Rhijn (van 1876 t/m 1877 op de B (d.i. Bomschuit) 40, *De Jonge Dirk*, en van 1878 t/m 1882 op de B 39, *De Jonge Jacob*) en van 1883 tot en met 1903 voor rederij N. Haasnoot (van 1883 t/m 1892 op de B 55, in het eerste jaar *De Visscher*, in de volgende jaren *De Gebroeders* geheten, en van 1893 t/m 1903 op de B 57, *De Gezusters*). Bij de laatste rederij was Huig de Jong, dat kunnen we controleren, inderdaad 21 jaar in dienst.

Huig de Jong vertelt in fragment 2 verder nog dat zijn vrouw op dat moment 11 jaar overleden is, en de enige dochter die hij had, al langer. Eerstgenoemd feit levert ons opnieuw een interessant gegeven op. We keren nog even terug naar het genealogisch overzicht van de familie De Jong (Messemaker 1994a: 42). Daarin vinden we dat Huig de Jong getrouwd was met Jannetje van Duijn, geboren 22 januari 1842, overleden 3 oktober 1923. Zijn dochter, Grietje (de moeder van de hierboven genoemde A. de Jong), was al eerder overleden, op 14 juli 1909. Zij werd geboren op 22 september 1866, en werd dus inderdaad slechts 42 jaar oud. Met behulp van het overlijdensjaar van de vrouw van Huig de Jong en het aantal jaren dat er sindsdien verstreken is, is nu uit te rekenen in welk jaar fragment 2 kan zijn opgetekend. Dat kan geweest zijn in $1923 + 11 = 1934$. Als de fragmenten chronologisch geordend zijn, kan dit het beginjaar van de stenogrammenperiode geweest zijn.

De letteraanduidingen blijken dus niet altijd even consequent te zijn toegepast. H is dezelfde als J. Een bewijs daarvoor is ook dat H en J nooit samen in één fragment voorkomen (er bestaan wel fragmenten met samenspraken tussen H en P of tussen J en P). De letteraanduiding voor Huig de Jong verandert rondom fragment 17: daarvoor, tot en met fragment 16, is hij H, daarna, vanaf fragment 18, J. H komt echter nog één keer terug, in fragment 24, maar later zal blijken dat het hier, net als in fragment 23, om Haasnoot gaat (zie hierna). We kunnen dus wel aannemen dat de verandering van de letteraanduiding verband houdt met de introductie van Haasnoot, die in fragment 23 nog voluit met de achternaam wordt aangeduid maar in fragment 24 met de letter H. Ook de verandering die plaatsvindt rondom fragment 17, kan dus pleiten voor een chronologische ordening van de fragmenten.

We zitten nog met de fout in fragment 18. Is het de 64 of de 94 jaar bij Huig de Jong, die niet klopt? Nu we weten dat J H is, blijken we deze fout gemakkelijk op te kunnen lossen. J vertelt in het betreffende fragment namelijk ook nog dat hij al 33 jaar van de zee af is. Uit fragment 2 en de *Naamlijst* weten we dat dit is sinds 1904. In 1903 heeft Huig de Jong voor het laatst gevaren. Voor de 33 jaar die hij in fragment 18 aangeeft, zouden we van dat jaar uit moeten gaan. Een kleine verrekening. Als we het geheel een jaartje opschuiven, komen we voor het jaar waarin het fragment speelt, uit op $1904 + 33 = 1937$. En dat kan kloppen. Huig de Jong is dan net 94 jaar geweest, op 20 september. Hij overlijdt op dezelfde leeftijd in het jaar daarop, op 8 februari 1938. In het fragment is het bijna weer 18 oktober, de datum waarop zijn broer is omgekomen, maar dat is niet 64 maar 68 jaar geleden gebeurd.

Dat H en J dezelfde zijn, betekent dat we de vijf of zes vissers uit het begin kunnen terugbrengen tot vier of vijf, en dat er slechts twee regulier optredende vissers zijn. Mogelijk heeft Overdiep deze twee, omdat hij van “een drietal ‘ouden’” spreekt (Overdiep & Varkevisser 1940: 8), door de verschillende letteraanduidingen voor drie aangezien.

We gaan nu verder met de tweede (!) regulier optredende visser, P. De beste aanwijzingen die P ons kan geven, zijn te vinden in fragment 3. Hij vertelt daarin dat hij vijf jaar als schipper heeft gevaren bij “Kees van Sakke”. Bedoeld is hier rederij C. Schaddée van Doorn. Deze rederij had “twee skuite” (d.i. twee bom-schuiten). In de *Naamlijst* vinden we dat in de periode dat de rederij vermeld wordt, van 1876 (het jaar waarin de Katwijkse rederijen voor het eerst werden opgenomen) tot en met 1893, er één persoon P is geweest die vijf jaar achtereen schipper was: D. van der Plas, van 1887 tot en met 1891.¹⁶⁴ De rederij heeft in de tijd dat D. van der Plas erbij vaart, inderdaad twee schuiten, *De Twee Gezusters* (van 1884 t/m 1888 vermeld onder nummer B 42, van 1889 t/m 1893 onder nummer B 43) en *De Vrouw Neeltje* (van 1886 t/m 1888 vermeld onder nummer B 43, van 1889 t/m 1893 onder nummer B 42). Van der Plas vaart op de laatste. Er zijn veel Van der Plassen in Katwijk, en er zijn er ook al heel veel geweest, ook van wie de voor-naam met een D begint. Om erachter te komen wanneer de door ons gezochte D. van der Plas geboren is, raadplegen we de van rederij C. Schaddée van Doorn voor de jaren 1887-1891 bewaarde monsterrollen in het Katwijkse gemeentearchief (*Monsterrollen*, inv.nrs. 2596-2598). (In een monsterrol worden de namen en leeftijden van de schipper en de overige opvarenden vermeld en soms, in een bijvoegsel, ook de vrouwen met wie zij getrouwd zijn.) In die monsterrollen nu zien we dat voor de jaren 1887 en 1889 tot en met 1891 voor *De Vrouw Neeltje* een Dirk van der Plas als schipper vermeld wordt. In al deze jaren is dat de KW 42. Een verschil dus met de *Naamlijst* waarin *De Vrouw Neeltje* in 1887 het nummer 43 heeft. Ook in 1888 vaart Dirk van der Plas bij rederij ‘C. Schadde van Door(e)n’, zoals de naam in de monsterrollen

gespeld wordt, maar dan is hij, in weerwil van wat er in de *Naamlijst* vermeld staat, schipper op *De Twee Gezusters*, met, en dat komt wel overeen met de *Naamlijst*, het nummer 42. (Schipper op *De Vrouw Neeltje* is in dat jaar Machiel van der Plas, in de *Naamlijst* aangeduid als G. van der Plas.) Er zijn nogal wat verschillen tussen de *Naamlijst* en de monsterrollen. Vast staat in ieder geval wel dat Dirk van der Plas vijf (aaneengesloten) jaren als schipper bij rederij C. Schaddée van Doorn gevaren heeft. Wat is nu zijn leeftijd? De in de monsterrollen opgegeven leeftijden blijken niet met elkaar te kloppen. In 1887 (dagtekening monsterrol 16 april) is hij 33, in 1888 (13 januari) 34, in 1889 (18 januari) 36, in 1890 (17 januari) 38, en in 1891 (3 februari) 39 jaar. In de negentiende eeuw nam men het blijkbaar nog niet zo nauw met de leeftijden. Dat we hier toch steeds met dezelfde persoon te maken hebben, blijkt onder andere uit de handtekening van Dirk van der Plas, die over de vijf jaren steeds hetzelfde is. Het blijkt ook uit het bijvoegsel dat bij de monsterrollen gevoegd is: in alle vijf de jaren is schipper Dirk van der Plas getrouwd met Grietje, in 1887 en 1889 voorzien van de achternaam Van Duyven, in 1888 Van Duyvenbode en in 1890 en 1891 Van Duyvenvoorde. Deze verschillen moeten we waarschijnlijk aan de waterschout toeschrijven. Het bijvoegsel lijkt door hem te zijn gemaakt. De achternamen waar het hier om gaat, worden gemakkelijk door elkaar gehaald. Ook al weten we die nu slechts ongeveer, de naam van zijn vrouw vergemakkelijkt onze zoektocht naar het geboortjaar van Dirk van der Plas aanzienlijk. We zijn niet meer afhankelijk van de door hem zelf opgegeven leeftijden en kunnen rechtstreeks te rade gaan in het genealogisch overzicht van de familie Van der Plas (Messemaker 1994b: 18, 24). Daarin vinden we een "visser" Dirk van der Plas, geboren 22 oktober 1852, overleden 30 december 1946, die getrouwd was met Grietje van Duijvenvoorde (lees 'Duyvenvoorde'), geboren 17 februari 1854, overleden 29 juli 1892. De combinatie van deze twee personen is uniek. Kopieën uit de geboorte- en overlijdensregisters van de gemeente Katwijk (1852, aktenr. 177; 1946, aktenr. 155; 1854, aktenr. 29; 1892, aktenr. 125) bevestigen de gevonden gegevens. Aardig te vermelden is nog dat Machiel van der Plas (in 1888 schipper op *De Vrouw Neeltje*) een broer van Dirk blijkt te zijn.

We gaan nu naar P in fragment 25, waarvan we dachten dat het een andere P kon zijn dan in de fragmenten ervoor. Dit kwam doordat hij, net als de andere kort optredende personen, K en Haasnoot, apart werd aangekondigd, waarbij ook zijn leeftijd werd vermeld. Zijn verhaal lijkt geen inhoudelijke overeenkomsten te vertonen met de verhalen van P ervoor. De leeftijd die voor P in fragment 25 vermeld werd, was 85 jaar. We lijken zijn geboortjaar te kunnen achterhalen via de door hem genoemde familiebetrekkingen. In de laatste alinea van fragment 25 vertelt de betreffende persoon P dat hij die middag op de begrafenis van "Jan Maerøle", dat is Jan van der Marel, is geweest. Deze Van der Marel was, zo zegt hij, nog een beetje familie van hem. Van der Marel had een "vrouw" (dat wil zeggen, een dochter) van "Mij Klink", dat is Maria Klinkenberg. Maria Klinkenberg is een zuster van "Ant Klink", dat is Anna Klinkenberg. P denkt dat hij op de begrafenis is uitgenodigd omdat zijn vader nog met Anna Klinkenberg getrouwd geweest is. In het genealogisch overzicht van de familie Van der Marel (Messemaker 1994c: 7) nu vinden we een Jan van der Marel die getrouwd is met Kaatje van den Oever. Deze Kaatje van den Oever is de dochter van Maarten van den Oever en Maria Klinkenberg. In het genealogisch overzicht van de familie Klinkenberg (Messemaker 1993: 1) vinden we dat de betreffende Maria Klinkenberg inderdaad een zuster had die Anna heette. Jan van der Marel is overleden op 17 september 1938. De begrafenis waarover in het fragment gesproken wordt, zal enkele dagen later hebben plaatsgevonden. Voor de berekening van het geboortjaar van P trekken we zijn leeftijd, dat is 85 jaar, van het jaar 1938 af. We komen dan uit op een geboortjaar van ongeveer 1853.

We weten nu bijna zeker wanneer P geboren is, maar niet duidelijk wordt wat zijn familierelaties nu precies zijn. Zijn vader is met Anna Klinkenberg getrouwd geweest. Deze Anna trouwde in 1856 eerst met de visser Teunis van Velzen. Nadat deze vermoedelijk verdronken was, hertrouwde zij in 1870 met de visser Jacob Haasnoot. Wat opvalt is dat de achternaam van deze beide mannen niet met een P begint. Wat nog meer opvalt is dat P, als 1853 juist is, vóór het eerste huwelijk geboren is. P zou in dat geval een voorkind kunnen zijn. Als dat zo was, zou hij door Teunis van Velzen gewettigd kunnen zijn, waardoor zijn achternaam niet met een P maar met een V zou beginnen. In de genealogische overzichten van de families Klinkenberg (Messemaker 1993: 1) en Van Velzen (Messemaker 1995: 11) komen we geen vermeldin-

gen tegen die op een voorkind wijzen. Ook in de trouwakte van Teunis van Velzen en Anna Klinkenberg (1856, aktenr. 2) vinden we daarover geen vermelding. P is niet terug te vinden: we vinden niet alleen geen achternaam maar ook geen voornaam die met een P begint. P zou ook nog afkomstig kunnen zijn uit het eerste huwelijk van Anna's tweede man, Jacob Haasnoot (Anna Klinkenberg is de derde vrouw van Jacob Haasnoot). In het genealogisch overzicht van de familie Haasnoot (Messemaker z.j.: 11) vinden we dat hij weduwnaar is van Antje van Velzen (1823-1855), met wie hij in 1845 trouwde. Ook in dat huwelijk komen geen kinderen voor met een voornaam die begint met een P. Een laatste mogelijkheid die bestaat, is dat P een kind, of (gewettigd) voorkind is, dat meegekomen is uit een eerder huwelijk van Jacob Haasnoots tweede vrouw, Jannetje de Best (1831-1868), met wie hij in 1856 trouwde. P is immers vóór 1856 geboren. Maar uit de trouwakte van Jacob Haasnoot en Jannetje de Best (1856, aktenr. 11) blijkt dat de laatste niet eerder getrouwd geweest is.¹⁶⁵ Er zijn opnieuw geen aanknopingspunten. We kunnen P in fragment 25 niet thuisbrengen. Zijn familierelaties worden ons niet duidelijk.

Als de fragmenten chronologisch geordend zijn, en het laatste fragment uit de bloemlezing ook in werkelijkheid het laatste is, is de dag waarop de begrafenis van Jan van der Marel plaatsvindt, misschien ook de dag waarop het laatste stenogram gemaakt is. 1938 zou dan het jaar zijn waarmee de stenogramperiode wordt afgesloten. Die begon in de buurt van fragment 2, in 1934. Opvallend is dat beide genoemde jaren parallel lopen aan het begin- en het eindjaar dat door de dochters van Varkevisser werd opgegeven. Het beginjaar klopt ook met het jaar waarin duidelijk wordt dat Varkevisser zijn medewerking aan de artikelen van *Onze taaltuin* moet hebben verleend.

We hebben nog twee vissers over, Haasnoot en K. We beginnen met de eerste. Haasnoot komt aan het woord in fragment 23. Zijn leeftijd is 81 jaar. Om erachter te komen wie deze Haasnoot is, of wanneer hij geboren is, vinden we in de tekst nauwelijks aanknopingspunten. De mogelijkheid bestaat dat Haasnoot ook degene is die in fragment 24 als H wordt opgevoerd. Niet waarschijnlijk is het dat het hier nog eens Huig de Jong betreft. Deze wordt al vanaf fragment 18, tot en met 22, aangeduid als J, en het zou merkwaardig zijn hem in fragment 24 weer als H te gaan aanduiden. Het is verder ook mogelijk dat De Jong in de tijd dat fragment 24 wordt opgetekend, zo vlak voor fragment 25 (dat is opgetekend enkele dagen na 17 september 1938, de sterfdatum van Jan van der Marel), inmiddels al overleden is. Huig de Jong overlijdt immers, zoals we gezien hebben, op 8 februari 1938. Tussen fragment 24 en de andere fragmenten waarin een H aan het woord is, lijkt er ook weinig inhoudelijke overlap te bestaan.

Ook in fragment 24 hebben we weinig aanknopingspunten. Wat we wél hebben, is een op schrift gestelde getuigenis van de heer J. Guijt, getiteld *Mijn familie en de zee* (1991). Het blijkt een belangrijke bron. Guijt schrijft dat zijn grootvader Jacob Haasnoot (1857-1939) rond 1910 een bijna-ramp meemaakte en dat hij daarover vertelt op de pagina's 104 en 105 van het Katwijks woordenboek. Dat is in fragment 24. Guijts grootvader vertelt daar dat de schuit waarop hij zit, op een wrak is gezeild en lek geslagen. Als het water naar binnen komt stromen, is het pompen of verzuipen, maar Haasnoot en de andere bemanningsleden kunnen het zinkende schip nog net op tijd verlaten. Guijt schrijft dat het verhaal van zijn grootvader rond zijn tachtigste jaar in 1938 is vastgelegd. Het kan, gezien de genoemde leeftijden, haast niet anders of we moeten hier dezelfde Haasnoot hebben als in het fragment ervoor. Uit het getuigenis van Guijt blijkt verder dat Jacob Haasnoot een zoon is van Jacob Haasnoot en Jannetje de Best. Die zijn we al eerder tegengekomen, bij de bespreking van P, uit fragment 25, hiervoor. Volgens het genealogisch overzicht van de familie Haasnoot (Messemaker z.j.: 12) is Guijts grootvader geboren op 7 juni 1857. Hij overlijdt op 13 april 1939. Bij de gemeente opgevraagde kopieën van de geboorte- en overlijdensakten (1857, aktenr. 78; 1939, aktenr. 39) bevestigen deze data.

De familiebetrekkingen van Jacob Haasnoot (uit fragment 23 en 24) hebben mij tot het volgende, zeer sterke vermoeden gebracht. Misschien is in de laatste alinea van fragment 25, waarin over de begrafenis van Jan van der Marel wordt gesproken, niet P meer maar H, dat wil dus zeggen Jacob Haasnoot, inmiddels weer aan het woord. Zijn vader is namelijk, nadat zijn moeder Jannetje de Best is overleden, op 22 januari 1868, nog met Anna Klinkenberg (tante van Jan van der Marel) getrouwd geweest (overleden op 5 maart 1918). We zagen al in de betreffende alinea dat Anna Klinkenberg niet als moeder wordt genoemd: "In dat zelle z'r nou nog zòd'n beetje bij ehaeld hebbe, dat me vaeder mit Ant Klinke-n-etraud was." (d.i. En dat

zullen ze er nu nog zo'n beetje bij gehaald hebben, dat mijn vader met Anna Klinkenberg getrouwd was.) En dat klopt dus. De moeder van Jacob Haasnoot was immers niet Anna Klinkenberg maar Jannetje de Best. De overgang naar de alinea waarin over de begrafenis van Jan van der Marel wordt gesproken, is in ieder geval ook nogal abrupt. Er wordt door P in fragment 25 in het algemeen iets over de visserij verteld, en dan is het plotseling "Van middag ben 'k op begraefnis verzocht, bij Jan Maerle hier in de straet. [...]" (d.i. Vanmiddag ben ik op de begrafenis verzocht, bij Jan van der Marel, hier in de straat. [...]). Het is zo goed als zeker dat hier de letteraanduiding H ontbreekt.

H, Jacob Haasnoot, is al met al nog vrij lang aan het woord. Hiervoor dachten we dat Overdiep door de beide letteraanduidingen voor Huig de Jong op drie (regulier optredende) vissers gekomen kon zijn, maar misschien heeft hij met Haasnoot de derde visser bedoeld.

Als H degene is die in de laatste alinea van fragment 25 aan het woord is, rijst het vermoeden dat P die daarvoor aan het woord is, toch dezelfde is als in de overige fragmenten: Dirk van der Plas. Zijn geboortjaar sterkt mij in die veronderstelling. P zou namelijk in plaats van in 1853 ook heel goed in 1852 geboren kunnen zijn, en het staat, zoals we al gezien hebben, vast dat Dirk van der Plas op 22 oktober van dat jaar het levenslicht aanschouwde. Als Van der Marel overlijdt, op 17 september 1938, is hij, zoals aangeduid, nog 85 jaar en moet hij dus nog jarig worden. Ik ga er daarom van uit dat we overal met dezelfde persoon P te maken hebben.

De laatste visser van wie we nog moeten weten wanneer hij geboren is, is K. We hebben voor hem geen andere aanknopingspunten dan dat hij 89 jaar is en in fragment 12 aan het woord is. In dat korte fragment is geen enkele extra aanwijzing te vinden. Daarom maak ik voor hem een schatting. Fragment 12 ligt tussen fragment 2, waarvan we hebben berekend dat het in 1934 kan zijn opgetekend, en fragment 18 in, waarvan we weten dat het in 1937 is opgetekend. Het gemiddelde van deze twee jaren is 1935 of 1936. Omdat 12 dichterbij 18 dan bij 2 ligt, kies ik voor het laatste jaar. K kan dan geboren zijn in $1936 - 89 = 1847$.

Samenvattend: als we ervan uitgaan dat P overal dezelfde is, zijn er in de (beschikbare) fragmenten uiteindelijk vier vissers aan het woord, geen vijf of zes, en ook geen drie: Huig de Jong (H en J, tot en met fragment 22), Dirk van der Plas (P), Jacob Haasnoot (of H, in fragment 23 tot en met 25) en een onbekende K (in fragment 12), waarbij we als geboortejaren hebben vastgesteld, respectievelijk 1843, 1852, 1857 en 1847. De eerste drie staan vast, alleen bij het laatste geboortjaar, dat van K, moeten we een hele kleine slag om de arm houden. Met deze vier geboortejaren is het nu mogelijk een redelijk zuiver gemiddeld geboortjaar te berekenen. We komen uit op 1849.75, afgerond 1850. In 1870 waren de vissers dus gemiddeld 20 jaar.

Bijlage 2. Het interview

Toelichting: Het interview zoals het aan de informanten werd aangeboden, had een andere en ruimere lay-out. Tussen haakjes en voorafgegaan door de aanduiding 'blad' is telkens aangegeven het nummer van het interviewblad waarop een betreffend interviewonderdeel c.q. betreffende test stond afgedrukt. De items gegeven onder blad 1, werden in werkelijkheid op fiches aangeboden.

(blad 1 (fiches))

---

01. Kent u de Katwijkse woorden die op de kaartjes staan? Wat betekenen ze? Gebruikt u ze nog?

01. gneuzele
02. lengze
03. 'n spok
04. 'n legje
05. knip
06. ienzaemelijk
07. schis
08. schrengze
09. sissendere
10. kule
11. 'n snersje
12. 'n dagge, 'n morsdagge
13. bezwauw
14. dònig

02. Kent u voor de Nederlandse woorden die op de kaartjes staan, de Katwijkse woorden? Gebruikt u de Katwijkse woorden nog?

01. klompen
02. saus bij het eten, bij vis of aardappelen
03. rommelig werken
04. rondlummelen of zonder werk lopen
05. brutaal, onbehoorlijk, ondeugend
06. opschieten, zich haasten
07. proper, kieskeurig, zuiver, hygiënisch

(blad 2)

---

03. Vertaal zo Katwijks mogelijk.

01. De kinderen willen een koekje.
02. Die meisjes vonden het een eind lopen.
03. Ik dacht dat je kwam om te verven.
04. Ze moeten het vlees in de boter bakken.
05. Het water in de put is niet vers, het is lauw.
06. Die pan is te heet om aan te pakken.
07. Er zitten zes eieren in een doos.
08. Van dat stenen sjouwen krijg je het in je rug en word je krepel.
09. Dat kommetje is blauw.
10. Die sterke kerel is nergens bang voor.
11. Ik ben hem al twee uur aan het zoeken.
12. Haar huis is altijd schoon als zilver.

13. Hij is niet nuchter.
14. We ergeren ons aan dat geschreeuw.
15. De koffiepote had een kapotte tuit.
16. Er wonen genoeg mensen in het dorp.
17. De kleine zit te spugen.
18. Hij had een scherf in z'n been.
19. Jan en Piet varen op zee.
20. Dat huis is gisteren afgebrand.
21. Het vuur lag nog een tijdje te smeulen.

(blad 3)

---

04. Spreek de woorden hieronder zo *Katwijks mogelijk* uit, en maak er het meervoud bij.

01. ien pad - twie .....
02. ien kegge - twie .....
03. ien slee - twie .....

05. Spreek de woorden hieronder zo *Katwijks mogelijk* uit, en maak bij ieder woord het verkleinwoord in het enkelvoud en in het meervoud.

01. 'n kom - ien ..... - twie .....
02. 'n hek - ien ..... - twie .....
03. 'n vis - ien ..... - twie .....

(blad 4)

---

06. Vertaal zo *Katwijks mogelijk*.

01. Ze zet de bloemen in een vaas.
02. Die zwerper sliep onder de sterren.
03. Ze zat de hele dag te breien.
04. Hij is woensdag een emmertje braam wezen plukken.
05. Die mensen liggen altijd dwars, ze maken altijd ruzie.
06. We kunnen morgen de schuur weleens uitmesten.
07. We roepen hem nu al voor de derde keer.
08. Ze mogen in de wei spelen.
09. Ik ga even om brood.
10. Vroeger waren de mensen niet erg rijk.
11. Dit is de laatste druppel.
12. Anders moeten we hem dragen.
13. Als je flauw ben, neem je maar een stuk.
14. In de zomer waren de kersen duur.
15. Die schotel is gebarsten.
16. Ze komen meestal een paar minuten te laat.
17. De prinses stond te wuiven.
18. Deze broek is voor de zondag.
19. Toen was ik stuurman bij Klaas.
20. Bukken met je hoofd, daar komt de brug.
21. Ze hadden Mien van Jan een aardigheidje gegeven.

(blad 5)

07. Spreek de woorden hieronder zo *Katwijks mogelijk* uit, en maak er het meervoud bij.

01. ien knie - twie .....
 02. ien vlagge - twie .....
 03. ien stee - twie .....

08. Spreek de woorden hieronder zo *Katwijks mogelijk* uit, en maak bij ieder woord het verkleinwoord in het enkelvoud en in het meervoud.

01. 'n huis - ien ..... - twie .....
 02. 'n lap - ien ..... - twie .....
 03. 'n peer - ien ..... - twie .....

(blad 6)

09. Vertaal zo *Katwijks mogelijk*.

01. Na de storm lagen er veel schelpen op strand.
 02. Vanmiddag ben ik nog bij Piet van Nel geweest.
 03. Zou het lukken met die zeilen?
 04. In de herfst was het ruw weer.
 05. Ze stonden paraat.
 06. In de verte was een eiland.
 07. Aardappelen prak je met een vork.
 08. Kijk uit voor die scherpe klauwen.
 09. Ze bracht een zakje noten voor me mee.
 10. De brandweer stond te spuiten.
 11. Maken jullie je geen zorgen.
 12. Die rat zag er vies uit.
 13. Ze konden door de hitte maar weinig doen.
 14. De kinderen buitelden van blijdschap over mekaar terwijl we naar de kermis liepen.
 15. Wil je niet tegen de kruk aan duwen?
 16. Hoe heette die meid van Arendje ook alweer?
 17. Hij stond over het hek te leunen.
 18. We hoeven geen erwten meer.
 19. Een groene haring eet je eigenlijk rauw.
 20. Dat is een zoon van Arie.
 21. Hij zag er bleek uit.

(blad 7)

10. Spreek de woorden hieronder zo *Katwijks mogelijk* uit, en maak er het meervoud bij.

01. ien bròd - twie .....
 02. ien jongste - twie .....
 03. ien zèè - twie .....

11. Spreek de woorden hieronder zo *Katwijks mogelijk* uit, en maak bij ieder woord het verkleinwoord in het enkelvoud en in het meervoud.

01. 'n bòòm - ien ..... - twie .....
 02. 'n pan - ien ..... - twie .....
 03. 'n hond - ien ..... - twie .....

(blad 8)

12. Lees de volgende zinnen voor, zo *Katwijks mogelijk*, en vul daarbij in iedere zin een vorm van het woord tussen haakjes in.

Voorbeeld:

- a. We ..... 'm gistere de hèle dag. (zoeken)
wordt
b. We *zochte* 'm gistere de hèle dag.

01. Gistere ..... hij dat òòk al. (zeggen)
02. Ze hadde de hèle wereld rond ..... (zwerfen)
03. Hij ..... toen zo'n raer gezicht. (zetten)
04. Ze hadde daer d'r hèle leve voor ..... (strijden)
05. Dat ..... 'm gistere te veul. (worden)
06. Wat ze 'r van ..... had, weet ik (n)iet. (brouwen)
07. We ..... toen saeme om boo(d)schoppe. (gaan)
08. We hadde ons (n)iet ..... (melden)

(blad 9)

13. Spreek de woorden hieronder zo *Katwijks mogelijk* uit, en maak er het meervoud bij.

01. ien klèèd - twie .....
02. ien schobbe - twie .....
03. ien tèè - twie .....

14. Spreek de woorden hieronder zo *Katwijks mogelijk* uit, en maak bij ieder woord het verkleinwoord in het enkelvoud en in het meervoud.

01. 'n slòòt - ien ..... - twie .....
02. 'n krael - ien ..... - twie .....
03. 'n snee - ien ..... - twie .....

(blad 10)

15. Lees de volgende zinnen voor, zo *Katwijks mogelijk*, en vul daarbij in iedere zin een vorm van het woord tussen haakjes in.

Voorbeeld:

- a. We ..... 'm gistere de hèle dag. (zoeken)
wordt
b. We *zochte* 'm gistere de hèle dag.

01. We ..... toen veul op strand. (komen)
02. Ik heb 't toen nog teugen 'm ..... (zeggen)
03. Die jonges ..... toen zo'n gròte mond op. (zetten)
04. Ze benne gistere naer Schevelinge ..... (rijden)
05. We ..... ze gistere (n)iet helpe. (kunnen)
06. Hij mos ..... worde. (dragen)
07. We ..... ons toen allemael bij de portier. (melden)
08. Die vis was behoorlijk ..... (aanvreten)

(blad 11)

16. Spreek de woorden hieronder zo Katwijkse mogelijk uit, en maak er het meervoud bij.

01. ien schoe - twie .....
 02. ien krebbe - twie .....
 03. ien daed - twie .....

17. Spreek de woorden hieronder zo Katwijkse mogelijk uit, en maak bij ieder woord het verkleinwoord in het enkelvoud en in het meervoud.

01. 'n òòg - ien ..... - twie .....
 02. 'n hoed - ien ..... - twie .....
 03. 'n ring - ien ..... - twie .....

(blad 12)

18. Lees de volgende zinnen voor, zo Katwijkse mogelijk, en vul daarbij in iedere zin een vorm van het woord tussen haakjes in.

Voorbeeld:

- a. We ..... 'm gistere de hèle dag. (zoeken)
 wordt
 b. We *zochte* 'm gistere de hèle dag.

01. 't Ete is ..... (bederven)
 02. Hij ..... dat toen (n)iet op tijd. (melden)
 03. 't Kind had de hèle dag ..... (spugen)
 04. We ..... toen veul op dat bankje. (zitten)
 05. Ik heb de stoele maer weer in de schuur ..... (zetten)
 06. Hij had 'm ..... (slaan)
 07. Hij ..... 't toen (n)iet vinne. (kunnen)
 08. We ..... vorige week door 'm op-ehaeld. (worden)

(blad 13)

19. Hieronder staan achter elk nummer twee zinnen die u met elkaar moet vergelijken. Zijn het goede Katwijkse zinnen? Welke zin klinkt volgens u het beste in het Katwijkse?

01. a. Hij zauw 't nog edaen hebbe(n).
 b. Hij zauw 't nog hebbe(n) edaen.
 02. a. Hij zegt dat ze 't wel kenne brenge.
 b. Hij zegt dat ze 't wel brenge kenne.
 03. a. Ik denk dat ze 't wel hebbe(n) ezien.
 b. Ik denk dat ze 't wel ezien hebbe(n).
 04. a. Hij zauw 't nog brenge kenne.
 b. Hij zauw 't nog kenne brenge.

(blad 14)

---

20. Lees de volgende zinnen voor, zo Katwijks mogelijk, en vul daarbij in iedere zin één, soms twee kleine woordjes in.

01. Die vrouw zit nog zonder does. Ze wast ..... nog in een teil voor de kachel.
02. Ik kwam veul in Engeland toe(n) ik ..... metroos voer.
03. Hij snee de kabbeljauw ..... mote.
04. Hij scheert ..... nog met een scheermes.
05. Pietje weunt ..... Scheveling.
06. Die schuit is ..... Piet(e) eteerd eworde.
07. D'r sting 'n hààning ..... het stuive. (hààning = heining, schutting)
08. Hij rende ..... z'n hemd naer buite.

(blad 15-16)

---

21. Vindt u de volgende zinnen goed Katwijks? Zo nee, waarom niet?

01. Hij docht dat 't blijve legge was.
02. Goed dat 'r een hek was, àòrs hadde we zo naer beneje erold.
03. Dat geld was voor booschoppe te betaele.
04. Ik denk dat we gien bròòd en krijge kenne.
05. Hoe ienvaudig hebbe die mense toch vrouger eweest.
06. De knecht was weze vraege welke tauwe ik had altijd.
07. 't Beurde genog dat we iet op tijd waere.
08. Dat had veranderd worde motte.
09. Niet te schelde, hoor!
10. Ik denk dat ik toen vèèrtien jaer en was, toen ik nae zèè ging.
11. Wanneer gaet die vergaedering ehauwe worde?
12. We hadde nog gien half uur egaen of we kreges een lekke band.
13. Lààt 'r dat nog? (lààt = ligt)
14. Ze hebbe de kindere weze haele.
15. 's Winters verkope de boere spruite, maer 's zeumers verkope ze de boere iet.
16. Zou je iet 's weróm komme?
17. Ik zal naer 'm toe gaen en praete 's met 'm.
18. Je zag 'r àòrs iet as schepe.
19. Ze had knap lope morse.
20. Die weet ik wel weune.
21. De ore waere 'm bevrore van de kauw.
22. Toen hebbe we op die zandbank eraekt, zee de schipper.
23. Waer nou me vaeder weunt, dat is ààndelijk 'n bròòdwinkel.
24. We waere vissende op de Noordzèè.
25. Zagge 't de bure, dan waere ze weg.
26. Wou je eris zo goed weze en zegge me eris wat 'r ebeurd is?
27. Ze had dik-op ebrààid.

(blad 17-18)

datum .....

informantnummer ..... code .....

22. Vragen*cassetterecorder uit*

1. Naam ..... m v
2. Adres straat .....
postcode, plaats .....
3. Telefoonnummer .....

cassetterecorder aan

4. Geboortedatum.....
5. Wat is uw geboorteplaats? .....
6. Heeft u ooit elders gewoond? Zo ja, waar en wanneer? nee ja .....
7. Komen uw ouders uit Katwijk? Zo ja, hebben zij altijd in Katwijk gewoond?
vader nee ja, nee ja .....
- moeder nee ja, nee ja .....
8. Wat voor onderwijs/cursussen heeft u gevolgd? .....
9. Wat is of was uw beroep? .....
10. Deed of doet u vrijwilligerswerk? Zo ja, wat? nee ja .....
11. In welke plaats(en) werkt of werkte u? .....
12. Bent u lid van een vereniging of club? Zo ja, welke? nee ja .....
13. Wat doet u in uw vrije tijd? Wat zijn uw hobby's? .....
14. Leest u weleens iets in het Katwijks? Zo ja, wat? nee ja .....
15. Heeft u van uzelf nog het gevoel dat u op een redelijke manier Katwijks praat? ja nee .....
16. Kunt u vertellen wanneer, in welke situaties u het Katwijks nog gebruikt? .....
17. Spreekt of sprak u nog Katwijks met uw ouders? ja nee .....
18. Spreekt u nog Katwijks met uw broers of zusters? ja nee .....
19. Spreekt u nog Katwijks met uw man, vrouw, partner? ja nee .....
20. Spreekt u nog Katwijks met uw kinderen? ja nee .....
21. Spreekt u nog Katwijks met uw kennissen (vrienden, vriendinnen) uit Katwijk aan Zee? ja nee
.....
22. Wat vindt u typisch voor het Katwijks dialect?.....
23. Vindt u dat het Katwijks verandert? Op welke punten? Noemt u eens wat dingen. ....
24. Kent u nog typisch Katwijkse woorden of uitdrukkingen? .....
25. Zoudt u in de toekomst nog eens aan eenzelfde soort onderzoek mee willen doen? ja nee .....

Bijlage 4. De informanten – (voormalige) beroepen

Toelichting: inf. = nummer informant, beroep = beroep informant (voormalige beroepen staan tussen ronde haken; gevallen van een te hoge sociale positie (zie par. 5.2.1) zijn gecursiveerd), 20+ = informanten 20 tot 30 jaar, 30+ = informanten 30 tot 40 jaar, 40+ = informanten 40 tot 50 jaar, 50+ = informanten 50 tot 60 jaar, 60+ = informanten 60 tot 70 jaar, m = mannen, v = vrouwen.

	inf.	beroep
20+ m	01	metaalbewerker
	02	machinist visserij
	03	visser
	04	productiemedewerker visverwerkingsbedrijf
	05	huisschilder
	06	huisschilder
	07	productiemedewerker visverwerkingsbedrijf
	08	productiemedewerker visverwerkingsbedrijf
	09	visser
	10	productiemedewerker visverwerkingsbedrijf
	11	(olie)vatenreiniger
	12	<i>social-pedagogisch werker (mbo-niveau)</i>
20+ v	13	schoonmaakster
	14	ziekenverzorgster
	15	schoonmaakster
	16	zonder beroep, (inpakster koefabriek)
	17	huisvrouw, (kapster)
	18	kapster, huisvrouw
	19	huisvrouw, (<i>boekhoudster/receptioniste garagebedrijf</i>)
	20	ziekenverzorgster
	21	huisvrouw, ziekenverzorgster
	22	<i>verkoopster vishandel</i> , huisvrouw
	23	huisvrouw, chauffeur besteldienst ptt
	24	huisvrouw, (ziekenverzorgster)
30+ m	25	bouwvakker, (visser)
	26	zonder beroep, (<i>vertegenwoordiger in vis</i>)
	27	vrachtwagenchauffeur
	28	metselaar, (visser)
	29	hovenier
	30	postbode
30+ v	31	huisvrouw, (<i>verkoopster bakkerij</i>)
	32	ziekenverzorgster
	33	huisvrouw, (ziekenverzorgster)
	34	huisvrouw, (<i>loketiste postkantoor</i>)
	35	productiemedewerkster visverwerkingsbedrijf
	36	huisvrouw, (<i>verkoopster kruidenierszaak</i>)

- 40+ m 37 productiemedewerker visverwerkingsbedrijf
 38 visroker
 39 visser
 40 liftmonteur, machinebankwerker
 41 visroker
 42 visser
- 40+ v 43 huisvrouw, schoonmaakster, (*verkoopster patatzaak*)
 44 inpakster bloembollenverzendbedrijf, huisvrouw
 45 *verkoopster vishandel*, huisvrouw
 46 huisvrouw, (*administratief medewerkster*)
 47 huisvrouw, schoonmaakster
 48 huisvrouw, (*verkoopster melkwinkel*)
- 50+ m 49 visser, kraanmachinist
 50 visser, baggeraar
 51 afdelingschef visverwerkingsbedrijf, (*onbezoldigd leraar visserijschool*)
 52 zonder beroep, (visser)
 53 medewerker gemeentewerken, (visser, nettenbreier, metselaar, lid vrijwillige brandweer)
 54 gepensioneerd, (landarbeider, heftruckchauffeur)
- 50+ v 55 huisvrouw, (productiemedewerkster visverwerkingsbedrijf, naaister)
 56 huisvrouw, *verkoopster kantoorboekhandel*, (coupeuse, bejaardenverzorgster)
 57 huisvrouw
 58 huisvrouw, medewerkster supermarkt, (werkster, nettenboetster)
 59 huisvrouw, werkster, (kamermeisje, inpakster chemische fabriek, schoonmaakster)
 60 huisvrouw, vrijwilligster bejaardenzorg, (nettenboetster)
- 60+ m 61 gepensioneerd, (visser, kraanmachinist booreiland, vrijwillig chauffeur belbus bejaarden)
 62 gepensioneerd, (visser, arbeider betonfabriek, tuinman, medewerker huishoudelijke dienst Rijnlands Zeehospitium)
 63 gepensioneerd, diaken en bezoekerbroeder, (huisschilder)
 64 koster, vrijwillig chauffeur schoolbus, (schelpenvisser, kolenboer, peenboer)
 65 koster, (zetter)
 66 gepensioneerd, (huisschilder)
 67 gepensioneerd, vrijwilliger bejaardenzorg, ouderling, (kuiper, visser, medewerker hospitaalkerschip De Hoop, voorman ptt-posttreinen)
 68 gepensioneerd, vrijwilliger Katwijks Museum, (visser)
 69 gepensioneerd, vrijwilliger Katwijks Museum en bejaardenzorg, (visser, medewerker huishoudelijke dienst marine)
 70 gepensioneerd, (visser)
 71 gepensioneerd, (tuindersknecht, grafdelver, hoofd huishoudelijke dienst school)
 72 gepensioneerd, (visser)
- 60+ v 73 huisvrouw
 74 huisvrouw, vrijwilligster bejaardenzorg en Katwijks Museum, (nettenboetster, werkster)
 75 huisvrouw, vrijwilligster Katwijks Museum, (nettenboetster)
 76 huisvrouw, collectante, (nettenboetster, telefoontoestellenmaakster ptt)

- 77 huisvrouw, (nettenboetster, reddingsbotenmaakster)
- 78 huisvrouw, (inpakster chemische fabriek)
- 79 huisvrouw, vrijwilligster Katwijks Museum, (nettenboetster, kraamverzorgster)
- 80 huisvrouw, vrijwilligster kerkenwerk, bejaardenzorg en kindercrèche
- 81 huisvrouw, (productiemedewerkster conservenfabriek en visverwerkingsbedrijf)
- 82 huisvrouw, (kookster bejaardenhuis)
- 83 huisvrouw, (werkster, serveerster)
- 84 huisvrouw, (medewerkster huishoudelijke dienst rusthuis, vrijwilligster bejaardenzorg)

Bijlage 5. Persoonlijke (ten dele sociolinguïstische) vragen – antwoorden op vraag 15 en 17 tot en met 21

Toelichting: inf. = nummer informant, 20+ = informanten 20 tot 30 jaar, 30+ = informanten 30 tot 40 jaar, 40+ = informanten 40 tot 50 jaar, 50+ = informanten 50 tot 60 jaar, 60+ = informanten 60 tot 70 jaar, m = mannen, v = vrouwen; (15) = Heeft u van uzelf nog het gevoel dat u op een redelijke manier Katwijks praat?; (17) = Spreekt of sprak u nog Katwijks met uw ouders?; (18) = Spreekt u nog Katwijks met uw broers of zusters?; (19) = Spreekt u nog Katwijks met uw man, vrouw, partner?; (20) = Spreekt u nog Katwijks met uw kinderen?; (21) = Spreekt u nog Katwijks met uw kennissen (vrienden, vriendinnen) uit Katwijk aan Zee?; + = ja, - = nee, nvt = niet van toepassing, (soms hebben informanten geantwoord met “een beetje”, maar dat heb ik dan toch als plusje laten gelden).

	inf.	(15)	(17)	(18)	(19)	(20)	(21)
20+ m	01	+	+	+	nvt	nvt	+
	02	+	-	-	-	nvt	-
	03	+	+	+	+	nvt	+
	04	+	+	+	nvt	nvt	+
	05	+	-	+	nvt	nvt	+
	06	+	+	-	+	+	+
	07	+	+	+	+	nvt	+
	08	+	+	-	+	nvt	+
	09	+	+	+	+	+	+
	10	+	+	+	+	+	+
	11	+	+	+	+	+	+
	12	+	+	+	-	nvt	+
20+ v	13	+	+	-	+	nvt	+
	14	-	+	+	+	nvt	+
	15	+	+	+	nvt	nvt	+
	16	+	+	+	+	nvt	+
	17	+	+	+	+	+	+
	18	+	+	+	+	+	+
	19	-	+	+	-	-	+
	20	+	+	+	nvt	nvt	+
	21	+	+	+	+	+	+
	22	+	+	+	+	+	+
	23	+	+	+	+	+	+
	24	+	+	+	+	+	+
30+ m	25	+	+	+	+	nvt	+
	26	+	+	+	nvt	nvt	+
	27	+	+	+	+	+	+
	28	+	+	+	+	-	+
	29	+	+	+	+	+	+
	30	+	+	+	+	+	+
30+ v	31	+	+	+	+	+	+
	32	+	+	+	nvt	nvt	+
	33	-	+	+	+	+	+

	34	+	+	+	+	+	+
	35	+	+	+	+	+	+
	36	+	+	+	+	+	+
40+ m	37	+	+	+	nvt	nvt	+
	38	-	+	-	-	-	-
	39	+	+	+	+	+	+
	40	+	+	+	+	+	+
	41	+	+	+	+	+	+
	42	+	+	+	+	+	+
40+ v	43	+	+	+	+	+	+
	44	+	+	+	+	+	+
	45	+	-	-	-	-	-
	46	+	+	+	+	+	+
	47	+	+	+	+	+	+
	48	+	+	+	+	+	+
50+ m	49	+	+	+	+	+	+
	50	+	+	+	+	+	+
	51	+	+	+	+	+	+
	52	+	+	+	+	+	+
	53	+	+	+	+	+	+
	54	+	+	+	+	+	+
50+ v	55	+	+	+	+	+	+
	56	+	+	+	+	-	-
	57	+	+	+	-	-	-
	58	+	+	+	+	+	+
	59	+	+	+	+	+	+
	60	+	+	+	+	-	+
60+ m	61	+	+	+	+	+	+
	62	+	+	+	+	+	+
	63	+	+	+	+	+	+
	64	+	+	+	+	+	+
	65	+	+	+	+	+	+
	66	+	+	+	+	+	+
	67	+	+	+	+	+	+
	68	+	+	+	+	+	+
	69	+	+	+	+	+	+
	70	+	+	+	+	+	+
	71	+	+	+	+	+	+
	72	+	+	+	+	+	+
60+ v	73	+	+	+	+	+	+
	74	+	+	+	+	+	+
	75	+	+	+	+	+	+
	76	+	+	+	+	+	+
	77	+	+	+	+	+	+

78	+	+	+	+	+	+
79	+	+	+	+	+	+
80	+	+	+	+	+	+
81	+	+	+	+	+	+
82	+	+	+	nvt	nvt	+
83	+	+	+	+	+	+
84	+	+	+	nvt	nvt	+

Bijlage 6. Persoonlijke (ten dele sociolinguïstische) vragen – antwoorden op vraag 16

Toelichting: inf. = nummer informant, 20+ = informanten 20 tot 30 jaar, 30+ = informanten 30 tot 40 jaar, 40+ = informanten 40 tot 50 jaar, 50+ = informanten 50 tot 60 jaar, 60+ = informanten 60 tot 70 jaar, m = mannen, v = vrouwen; (16) = Kunt u vertellen wanneer, in welke situaties u het Katwijks nog gebruikt?

inf. (16)		
20+ m	01	tussen Katwijkers
	02	tussen Katwijkers
	03	altijd
	04	op het werk, thuis, tussen Katwijkers
	05	tussen Katwijkers
	06	altijd
	07	op het werk
	08	op het werk, bij ouders en grootouders
	09	altijd
	10	tussen Katwijkers, aan boord
	11	thuis, op het werk
	12	bij familie, tussen Katwijkers, "als ik kwaad ben"
20+ v	13	tussen Katwijkers, voor de grap
	14	bij familie
	15	bij Katwijkse vriendinnen
	16	altijd
	17	tussen Katwijkers
	18	thuis, op het werk, bij familie
	19	tussen oudere Katwijkers
	20	tussen Katwijkers op het werk
	21	tussen Katwijkers, bij familie
	22	tussen Katwijkers
	23	tussen Katwijkers, op verjaardagen
	24	tussen oudere Katwijkers
30+ m	25	thuis, op het werk
	26	tussen Katwijkers
	27	tussen platte Katwijkers, bij familie
	28	tussen Katwijkers
	29	altijd
	30	"bij mijn vrouw", bij oudere familie, op straat
30+ v	31	bij familie
	32	op het werk, thuis
	33	bij oudere Katwijkers
	34	altijd
	35	altijd, op het werk
	36	tussen Katwijkers, op verjaardagen
40+ m	37	bij grootmoeder, bij een zuster, op het werk
	38	thuis

- 39 altijd
 40 op het werk, bij familie
 41 tussen Katwijkers
 42 tussen Katwijkers
- 40+ v 43 altijd
 44 tussen Katwijkers
 45 tussen Katwijkers
 46 tussen Katwijkers
 47 bij een zuster
 48 altijd
- 50+ m 49 (vraag onbeantwoord)
 50 op het werk, tussen Katwijkers, (niet tussen niet-Katwijkers)
 51 altijd
 52 thuis, tussen Katwijkers
 53 altijd
 54 tussen Katwijkers
- 50+ v 55 tussen Katwijkers
 56 bij familie
 57 tussen Katwijkers
 58 bij familie, tussen Katwijkers, op het werk
 59 op het werk, thuis
 60 bij familie, tussen Katwijkers
- 60+ m 61 altijd
 62 altijd
 63 altijd
 64 tussen Katwijkers, op het werk (als koster in de kerk)
 65 thuis
 66 thuis, bij familie, bij kennissen, tussen Katwijkers
 67 tussen Katwijkers
 68 altijd
 69 altijd, bij opwinding
 70 altijd, niet buiten Katwijk
 71 altijd
 72 altijd
- 60+ v 73 altijd
 74 altijd
 75 altijd
 76 altijd
 77 altijd
 78 altijd, (niet door de telefoon)
 79 thuis, bij familie
 80 thuis, bij familie
 81 altijd
 82 thuis, tussen Katwijkers
 83 tussen Katwijkers
 84 tussen Katwijkers

Bijlage 7. Lexicale fonologie – scores per item (op basis van tabel 7)

Toelichting: 60+ = informanten 60 tot 70 jaar, 50+ = informanten 50 tot 60 jaar, 40+ = informanten 40 tot 50 jaar, 30+ = informanten 30 tot 40 jaar, 20+ = informanten 20 tot 30 jaar, J:O = verhouding jong gedeeld door oud, G = gemiddelde percentage totale groep. Bij ieder item worden op de eerste regel de werkelijke (ruwe) scores gegeven, met daarbij tussen ronde haken het potentieel N, en op de tweede regel de percentages per leeftijdsgroep, gevolgd door de getallen voor J:O en G.

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(1) e - i							
in (i 03.19)	1 (24) 4.17 %	0 (12) 0 %	0 (12) 0 %	0 (12) 0 %	0 (24) 0 %	0	0.83 %
uitmiste (i 06.06)	7 (24) 29.17 %	1 (12) 8.33 %	6 (12) 50 %	4 (12) 33.33 %	4 (24) 16.67 %	0.57	27.5 %
mijt (i 06.20)	17.5 (24) 72.92 %	3 (12) 25 %	2 (12) 16.67 %	3 (12) 25 %	1 (24) 4.17 %	0.06	28.75 %
(2) sch - sk							
skòòn (i 03.12)	21 (24) 87.5 %	11 (12) 91.67 %	5.5 (12) 45.83 %	10.5 (12) 87.5 %	19.5 (24) 81.25 %	0.93	78.75 %
geskràèw (i 03.14)	17.5 (24) 72.92 %	9.5 (12) 79.17 %	6 (12) 50 %	7.5 (12) 62.5 %	13 (24) 54.17 %	0.74	63.75 %
skùrráf (i 03.18)	22 (24) 91.67 %	12 (12) 100 %	8 (12) 66.67 %	10 (12) 83.33 %	19.5 (24) 81.25 %	0.89	84.58 %
skuur (i 06.06)	21 (24) 87.5 %	9 (12) 75 %	5 (12) 41.67 %	9.5 (12) 79.17 %	18 (24) 75 %	0.86	71.67 %
skuttel (i 06.15)	20.5 (24) 85.42 %	6.5 (12) 54.17 %	5 (12) 41.67 %	10 (12) 83.33 %	18 (24) 75 %	0.88	67.92 %
(3) uu - ou							
spouge (i 03.17)	23 (24) 95.83 %	9 (12) 75 %	10 (12) 83.33 %	12 (12) 100 %	19 (24) 79.17 %	0.83	86.67 %
nou (i 06.07)	20 (23) 86.96 %	6 (11) 54.55 %	4 (12) 33.33 %	6 (11) 54.55 %	7 (24) 29.17 %	0.34	51.71 %
rouw (i 09.04)	21 (24) 87.5 %	10 (12) 83.33 %	8 (12) 66.67 %	8 (12) 66.67 %	10 (24) 41.67 %	0.48	69.17 %
douwe (i 09.15)	23 (24) 95.83 %	12 (12) 100 %	11 (12) 91.67 %	12 (12) 100 %	17 (24) 70.83 %	0.74	91.67 %
(4) oe - o							
motte (i 03.04)	23 (24) 95.83 %	7 (12) 58.33 %	10 (12) 83.33 %	9 (11) 81.82 %	21 (22) 95.45 %	1.00	82.95 %
genog (i 03.16)	21 (24) 87.5 %	12 (12) 100 %	9 (12) 75 %	11 (12) 91.67 %	17.5 (24) 72.92 %	0.83	85.42 %
blomme (i 06.01)	22 (24) 91.67 %	12 (12) 100 %	12 (12) 100 %	11 (12) 91.67 %	21 (24) 87.5 %	0.95	94.17 %
(5) ee - ie							
stiene (i 03.08)	22 (24) 91.67 %	12 (12) 100 %	11 (12) 91.67 %	12 (12) 100 %	19 (24) 79.17 %	0.86	92.50 %
twie (i 03.11)	23 (24) 95.83 %	12 (12) 100 %	10 (12) 83.33 %	12 (12) 100 %	23 (24) 95.83 %	1	95.00 %
bien (i 03.18)	24 (24) 100 %	12 (12) 100 %	12 (12) 100 %	12 (12) 100 %	21 (24) 87.5 %	0.88	97.5 %

gien (i 09.11)	24 (24)	11 (12)	8.5 (12)	9 (12)	18.5 (24)		
	100 %	91.67 %	70.83 %	75 %	77.08 %	0.77	82.92 %
hjette (i 09.16)	19 (24)	8 (12)	8 (12)	7 (12)	8 (24)		
	79.17 %	66.67 %	66.67 %	58.33 %	33.33 %	0.42	60.83 %
(6) u - e							
kenne (i 06.06)	16 (24)	5 (12)	4 (12)	5 (12)	9 (24)		
	66.67 %	41.67 %	33.33 %	41.67 %	37.5 %	0.56	44.17 %
(7) aa - a							
an (i 03.06)	23 (24)	11.5 (12)	11 (12)	10.5 (12)	18 (24)		
	95.83 %	95.83 %	91.67 %	87.5 %	75 %	0.78	89.17 %
(8) ei <ei> - àà							
määsies (i 03.02)	13.5 (16)	6.5 (7)	7.5 (10)	8 (10)	17.5 (20)		
	84.38 %	92.86 %	75 %	80 %	87.5 %	1.04	83.95 %
klääne (i 03.17)	23 (24)	11 (11)	12 (12)	11 (12)	23 (24)		
	95.83 %	100 %	100 %	91.67 %	95.83 %	1	96.67 %
zääle (i 09.03)	24 (24)	12 (12)	12 (12)	12 (12)	19 (24)		
	100 %	100 %	100 %	100 %	79.17 %	0.79	95.83 %
wäänæg (i 09.13)	24 (24)	11 (12)	12 (12)	10 (12)	19.5 (24)		
	100 %	91.67 %	100 %	83.33 %	81.25 %	0.81	91.25 %
äägelæk (i 09.19)	24 (24)	9 (12)	10 (12)	11 (12)	16 (24)		
	100 %	75 %	83.33 %	91.67 %	66.67 %	0.67	83.33 %
(9) oe - ou							
koukje (i 03.01)	23 (24)	11 (12)	11 (12)	10 (12)	19 (24)		
	95.83 %	91.67 %	91.67 %	83.33 %	79.17 %	0.83	88.33 %
zouke (i 03.11)	19 (24)	8 (12)	9 (12)	11 (12)	18 (24)		
	79.17 %	66.67 %	75 %	91.67 %	75 %	0.95	77.50 %
vrouger (i 06.10)	19 (24)	9 (12)	9 (12)	10 (12)	16 (24)		
	79.17 %	75 %	75 %	83.33 %	66.67 %	0.84	75.83 %
brouk (i 06.18)	18 (24)	8 (12)	11 (12)	12 (12)	19 (24)		
	75 %	66.67 %	91.67 %	100 %	79.17 %	1.06	82.50 %
houve (i 09.18)	15 (24)	7 (12)	7 (12)	10 (12)	10 (24)		
	62.5 %	58.33 %	58.33 %	83.33 %	41.67 %	0.67	60.83 %
(10) ee - eu							
speule (i 06.08)	22 (24)	11 (12)	10 (12)	7 (12)	16 (24)		
	91.67 %	91.67 %	83.33 %	58.33 %	66.67 %	0.73	78.33 %
deuze (i 06.18)	18 (24)	11 (12)	8 (12)	7 (12)	10.5 (24)		
	75 %	91.67 %	66.67 %	58.33 %	43.75 %	0.58	67.08 %
veul (i 09.01)	23 (24)	12 (12)	9 (12)	7 (12)	15 (24)		
	95.83 %	100 %	75 %	58.33 %	62.5 %	0.65	78.33 %
teuge (i 09.15)	18.5 (24)	8 (12)	8 (12)	9 (12)	13 (24)		
	77.08 %	66.67 %	66.67 %	75 %	54.17 %	0.70	67.92 %
(11) i - u							
wulle (i 03.01)	21 (24)	11 (12)	10 (12)	11 (12)	16 (24)		
	87.5 %	91.67 %	83.33 %	91.67 %	66.67 %	0.76	84.17 %
zullåver (i 03.12)	22.5 (24)	9.5 (12)	9.5 (12)	5 (12)	11 (24)		
	93.75 %	79.17 %	79.17 %	41.67 %	45.83 %	0.49	67.92 %
dýt (i 06.11)	18 (23)	9 (11)	6 (11)	5 (12)	8 (21)		
	78.26 %	81.82 %	54.55 %	41.67 %	38.10 %	0.49	58.88 %
(12) oo - o							
kømme (i 06.16)	21 (24)	12 (12)	10 (12)	8 (12)	12 (24)		
	87.5 %	100 %	83.33 %	66.67 %	50 %	0.57	77.5 %

(13) oo - eu								
<u>w</u> eune (i 03.16)	21.5 (24)	11 (12)	11 (12)	8 (12)	12.5 (24)			
	89.58 %	91.67 %	91.67 %	66.67 %	52.08 %	0.58	78.33 %	
<u>z</u> eumer (i 06.14)	24 (24)	9.5 (12)	12 (12)	11 (12)	18 (24)			
	100 %	79.17 %	100 %	91.67 %	75 %	0.75	89.17 %	
<u>n</u> eute (i 09.09)	14.5 (24)	7 (12)	3.5 (12)	1 (12)	5 (24)			
	60.42 %	58.33 %	29.17 %	8.33 %	20.83 %	0.34	35.42 %	
<u>d</u> eur (i 09.13)	15 (24)	7 (12)	9 (12)	3 (12)	3 (24)			
	62.5 %	58.33 %	75 %	25 %	12.5 %	0.2	46.67 %	
<u>z</u> eun (i 09.20)	24 (24)	10 (12)	11 (12)	12 (12)	19 (24)			
	100 %	83.33 %	91.67 %	100 %	79.17 %	0.79	90.83 %	
(14) ee - e								
<u>e</u> ffe (i 06.09)	23 (24)	11 (12)	11 (12)	9 (12)	15 (24)			
	95.83 %	91.67 %	91.67 %	75 %	62.5 %	0.65	83.33 %	
(15) a - o								
<u>o</u> v-ebbrand (i 03.20)	23 (24)	9 (12)	6 (12)	2 (12)	4.5 (24)			
	95.83 %	75 %	50 %	16.67 %	18.75 %	0.20	51.25 %	
<u>r</u> ot (i 09.12)	7 (24)	1 (12)	0 (12)	2 (12)	0 (24)			
	58.33 %	8.33 %	0 %	16.67 %	0 %	0	16.67 %	
(16) e - ù								
<u>v</u> ùrræwe (i 03.03)	24 (24)	12 (12)	12 (12)	12 (12)	22 (24)			
	100 %	100 %	100 %	100 %	91.67 %	0.92	98.33 %	
<u>z</u> ùs (i 03.07)	24 (24)	11 (12)	11 (12)	11 (12)	21 (24)			
	100 %	91.67 %	91.67 %	91.67 %	87.5 %	0.88	92.50 %	
<u>n</u> ùrræges (i 03.10)	24 (24)	11 (12)	11 (12)	6 (12)	17 (24)			
	100 %	91.67 %	91.67 %	50 %	70.83 %	0.71	80.83 %	
<u>z</u> wùrræver (i 06.02)	20 (24)	11 (12)	10 (12)	11 (12)	17 (24)			
	83.33 %	91.67 %	83.33 %	91.67 %	70.83 %	0.85	84.17 %	
<u>p</u> rinsùs (i 06.17)	2.5 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)			
	10.42 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0	2.08 %	
(17) u - ò								
<u>n</u> òchter (i 03.13)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)			
	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-	0 %	
<u>d</u> ròppel (i 06.11)	1 (24)	3 (12)	1 (12)	0 (12)	0 (24)			
	4.17 %	25 %	8.33 %	0 %	0 %	0	7.5 %	
<u>j</u> òllie (i 09.11)	4 (24)	1 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (12)			
	16.67 %	8.33 %	0 %	0 %	0 %	0	5 %	
(18) o - ù								
<u>d</u> ùrræp (i 03.16)	23 (24)	11 (12)	12 (12)	11 (12)	20 (24)			
	95.83 %	91.67 %	100 %	91.67 %	83.33 %	0.87	92.5 %	
<u>m</u> ùrræge (i 06.06)	23 (24)	12 (12)	10 (12)	8 (12)	12 (24)			
	95.83 %	100 %	83.33 %	66.67 %	50 %	0.52	79.17 %	
<u>s</u> tùrræm (i 09.01)	23.5 (24)	10 (12)	12 (12)	12 (12)	19 (24)			
	97.92 %	83.33 %	100 %	100 %	79.17 %	0.81	92.08 %	
<u>z</u> ùrræge (i 09.11)	23 (24)	11 (12)	11 (12)	11 (12)	19 (24)			
	95.83 %	91.67 %	91.67 %	91.67 %	79.17 %	0.83	90.00 %	
(19) eu - ee								
<u>k</u> repele (i 03.08)	9 (24)	1 (12)	5 (12)	3 (12)	5 (24)			
	37.5 %	8.33 %	41.67 %	25 %	20.83 %	0.56	26.67 %	
<u>s</u> mæle (i 03.21)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)			
	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-	0 %	

lene (i 09.17)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-	0 %
(20) uu - ie							
vier (i 03.21)	4 (24)	2 (12)	2 (12)	1 (12)	0 (24)		
	16.67 %	16.67 %	16.67 %	8.33 %	0 %	0	11.67 %
dier (i 06.14)	15 (24)	4 (12)	2 (12)	5 (12)	2 (24)		
	62.5 %	33.33 %	16.67 %	41.67 %	8.33 %	0.13	32.5 %
stierman (i 06.19)	16 (24)	5 (12)	2 (12)	5 (12)	3 (24)		
	66.67 %	41.67 %	16.67 %	41.67 %	12.5 %	0.19	35.84 %
(21) uu - ui							
ruizie (i 06.05)	21 (24)	11 (12)	9 (12)	10 (12)	16 (24)		
	87.5 %	91.67 %	75 %	83.33 %	66.67 %	0.76	80.83 %
mōnuite (i 06.16)	21 (24)	9 (12)	5 (12)	9 (12)	13 (24)		
	87.5 %	75 %	41.67 %	75 %	54.17 %	0.62	66.67 %
(22) e - àà							
stààrøke (i 03.10)	21 (24)	10 (12)	10 (12)	11 (12)	17.5 (24)		
	87.5 %	83.33 %	83.33 %	91.67 %	72.92 %	0.83	83.75 %
ààrøgere (i 03.14)	17 (24)	10 (12)	8.5 (12)	4.5 (12)	9 (24)		
	70.83 %	83.33 %	70.83 %	37.5 %	37.5 %	0.53	60.00 %
ààrøg (i 06.10)	22 (24)	10 (12)	12 (12)	11 (12)	23 (24)		
	91.67 %	83.33 %	100 %	91.67 %	95.83 %	1.05	92.5 %
skààrøpe (i 09.08)	18 (24)	9 (12)	9 (12)	10 (12)	15.5 (24)		
	75 %	75 %	75 %	83.33 %	64.58 %	0.86	74.58 %
(23) u - i							
stik (i 06.13)	13 (24)	3 (12)	1 (12)	3 (12)	3 (24)		
	54.17 %	25 %	8.33 %	25 %	12.5 %	0.23	25 %
krijk (i 09.15)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-	0 %
(24) ei <ei>/<ij> - e							
end (i 03.02)	24 (24)	12 (12)	9 (12)	12 (12)	17 (24)		
	100 %	100 %	75 %	100 %	70.83 %	0.71	89.17 %
terwel (i 09.14)	21.5 (24)	9 (12)	4.5 (12)	2 (12)	13.5 (24)		
	89.58 %	75 %	37.5 %	16.67 %	56.25 %	0.63	55 %
(25) ou <au> - àèu							
làèuw (i 03.05)	0 (24)	0 (12)	1 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0 %	0 %	8.33 %	0 %	0 %	-	1.67 %
blàèuw (i 03.09)	8 (24)	4 (12)	4 (12)	5.5 (12)	0 (24)		
	33.33 %	33.33 %	33.33 %	45.83 %	0 %	0	29.16 %
flàèuw (i 06.13)	6 (24)	2 (12)	5.5 (12)	3 (12)	3 (24)		
	25 %	16.67 %	45.83 %	25 %	12.5 %	0.5	25 %
klàèuwe (i 09.08)	6 (24)	0 (12)	3 (12)	1 (12)	0 (24)		
	25 %	0 %	25 %	8.33 %	0 %	0	11.67 %
ràèuw (i 09.19)	1 (24)	0 (12)	1 (12)	3 (12)	0.5 (24)		
	4.17 %	0 %	8.33 %	25 %	2.08 %	0.50	7.92 %
(26) aa - e							
leste (i 06.11)	21.5 (24)	11 (12)	8.5 (12)	10 (12)	17 (24)		
	89.58 %	91.67 %	70.83 %	83.33 %	70.83 %	0.79	81.25 %
(27) oo - a							
magge (i 06.08)	16 (22)	7 (12)	2 (11)	5 (12)	3.5 (24)		
	72.73 %	58.33 %	18.18 %	41.67 %	14.58 %	0.20	41.10 %

(28) oo - u							
butter (i 03.04)	24 (24)	12 (12)	12 (12)	10.5 (12)	17.5 (24)		
	100 %	100 %	100 %	87.5 %	72.92 %	0.73	92.08 %
skuttel (i 06.15)	6 (24)	2 (12)	0 (12)	1.5 (12)	0.5 (24)		
	25 %	16.67 %	0 %	12.5 %	2.08 %	0.08	11.25 %
(29) oe - oo							
rope (i 06.07)	11 (24)	4.5 (12)	4 (12)	4.5 (12)	6.5 (24)		
	45.83 %	37.5 %	33.33 %	37.5 %	27.08 %	0.59	36.25 %
(30) oe - eu							
weunsdag (i 06.04)	3 (24)	0 (12)	1 (12)	0 (12)	0 (24)		
	12.5 %	0 %	8.33 %	0 %	0 %	0	4.17 %
(31) e - o							
vors (i 03.05)	23 (24)	8.5 (12)	9 (12)	11 (12)	17.5 (24)		
	95.83 %	70.83 %	75 %	91.67 %	72.92 %	0.76	81.25 %
dorde (i 06.07)	12 (24)	5.5 (12)	5.5 (12)	5.5 (12)	8.5 (24)		
	50 %	45.83 %	45.83 %	45.83 %	35.42 %	0.71	44.58 %
korse (i 06.14)	3 (24)	1 (12)	0 (12)	1 (12)	0 (24)		
	12.5 %	8.33 %	0 %	8.33 %	0 %	0	5.83 %
vorte (i 09.06)	19 (24)	8.5 (12)	7.5 (12)	8 (12)	17 (24)		
	79.17 %	70.83 %	62.5 %	66.67 %	70.83 %	0.89	70 %
(32) a - o							
dwors (i 06.05)	6 (24)	4 (12)	2.5 (12)	2.5 (12)	2.5 (24)		
	25 %	33.33 %	20.83 %	20.83 %	10.42 %	0.42	22.08 %
(g)eborste (i 06.15)	5 (24)	5 (12)	1 (12)	1 (12)	3 (24)		
	20.83 %	41.67 %	8.33 %	8.33 %	12.5 %	0.60	18.33 %
blijksop (i 09.14)	4 (24)	2 (12)	0 (12)	2 (12)	2 (24)		
	16.67 %	16.67 %	0 %	16.67 %	8.33 %	0.50	11.67 %
(33) i - e							
legge (i 06.05)	20 (24)	11 (12)	6.5 (12)	3 (12)	11 (24)		
	83.33 %	91.67 %	54.17 %	25 %	45.83 %	0.55	60 %
(34) u - o							
plokke (i 06.04)	1 (24)	0 (12)	0 (12)	2 (12)	0 (24)		
	4.17 %	0 %	0 %	16.67 %	0 %	0	4.17 %
bokke (i 06.20)	4 (24)	3 (12)	0 (12)	0 (12)	2 (24)		
	16.67 %	25 %	0 %	0 %	8.33 %	0.50	10 %
lokke (i 09.03)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-	0 %
(35) aa - eu							
heur (i 03.12)	19.5 (23)	10 (12)	8.5 (12)	7.5 (12)	13.5 (22)		
	84.78 %	83.33 %	70.83 %	62.5 %	61.36 %	0.72	72.56 %
(36) o - u							
zundag (i 06.18)	22 (24)	12 (12)	12 (12)	11.5 (12)	20.5 (24)		
	91.67 %	100 %	100 %	95.83 %	85.42 %	0.93	94.58 %
(37) o - e							
verrak (i 09.07)	16.5 (24)	8 (12)	4 (12)	7.5 (12)	16.5 (24)		
	68.75 %	66.67 %	33.33 %	62.5 %	68.75 %	1	60 %
(38) aa - ee							
drege (i 06.12)	21 (24)	9.5 (12)	8.5 (12)	7 (12)	12 (24)		
	87.5 %	79.17 %	70.83 %	58.33 %	50 %	0.57	69.17 %
pareet (i 09.05)	11.5 (24)	5 (12)	5 (12)	5 (12)	8.5 (24)		
	47.92 %	41.67 %	41.67 %	41.67 %	35.42 %	0.74	41.67 %

(39) ee - àài							
v $\bar{l}$ ààis (i 03.04)	9 (24)	5 (12)	0 (12)	1 (12)	0 (24)		
	37.5 %	41.67 %	0 %	8.33 %	0 %	0	17.5 %
blààik (i 09.21)	15 (24)	7.5 (12)	0.5 (12)	1.5 (12)	0.5 (24)		
	62.5 %	62.5 %	4.17 %	12.5 %	2.08 %	0.03	28.75 %
(40) ie - ei <ij>							
v $\bar{i}$ js (i 09.12)	12.5 (22)	9.5 (11)	7.5 (12)	8 (12)	15 (24)		
	56.82 %	86.36 %	62.5 %	66.67 %	62.5 %	1.10	66.97 %
(41) ui - aai/àài							
t $\bar{a}$ ait/t $\bar{a}$ ài (i 03.15)	0 (24)	0.5 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0 %	4.17 %	0 %	0 %	0 %	-	0.83 %
w $\bar{a}$ aive/w $\bar{a}$ àive (i 06.17)	23 (24)	11 (12)	11 (12)	5 (12)	11 (24)		
	95.83 %	91.67 %	91.67 %	41.67 %	45.83 %	0.48	73.33 %
s $\bar{p}$ aait/sp $\bar{a}$ àite (i 09.10)	24 (24)	10 (12)	10 (12)	7 (12)	9.5 (24)		
	100 %	83.33 %	83.33 %	58.33 %	39.58 %	0.40	72.91 %
b $\bar{a}$ aitelde/b $\bar{a}$ àitelde (i 09.14)	14 (24)	2 (12)	1 (12)	0 (12)	1 (24)		
	58.33 %	16.67 %	8.33 %	0 %	4.17 %	0.07	17.5 %
(42) e - a							
s $\bar{t}$ arre (i 06.02)	4 (24)	0 (12)	0 (12)	2 (12)	2 (24)		
	16.67 %	0 %	0 %	16.67 %	8.33 %	0.50	8.33 %
(43) e - i							
s $\bar{k}$ illàpe (i 09.01)	17 (24)	6 (12)	1 (12)	6 (12)	9 (24)		
	70.83 %	50 %	8.33 %	50 %	37.5 %	0.53	43.33 %
(44) i - e							
g $\bar{e}$ stere (i 03.20)	0 (24)	0 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	-	0 %
h $\bar{e}$ tte (i 09.13)	0 (24)	2 (12)	0 (12)	1 (12)	2 (24)		
	0 %	16.67 %	0 %	8.33 %	8.33 %	∞	6.67 %
(45) u - e							
p $\bar{e}$ t (i 03.05)	1 (24)	1 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	4.17 %	8.33 %	0 %	0 %	0 %	0	2.5 %
r $\bar{e}$ gge (i 03.08)	11 (24)	4 (12)	4 (12)	6 (12)	13 (24)		
	45.83 %	33.33 %	33.33 %	50 %	54.17 %	1.18	43.33 %
b $\bar{r}$ egge (i 06.20)	2 (24)	1 (12)	0 (12)	0 (12)	0 (24)		
	8.33 %	8.33 %	0 %	0 %	0 %	0	3.33 %

Bijlage 8. Lexicale fonologie – individuele totaalscores, geordend per leeftijdsgroep van hoog naar laag

Toelichting: 60+ = informanten 60 tot 70 jaar, 50+ = informanten 50 tot 60 jaar, 40+ = informanten 40 tot 50 jaar, 30+ = informanten 30 tot 40 jaar, 20+ = informanten 20 tot 30 jaar. Telkens is per individu in de eerste kolom een percentage gegeven, in de tweede kolom de reële score, gevolgd door N, en in de derde kolom een rangordegetal.

60+	77.35%	90.5 (117)	(1)
	73.93%	86.5 (117)	(2)
	72.84%	84.5 (116)	(3)
	72.61%	83.5 (115)	(4)
	71.98%	83.5 (116)	(5)
	68.97%	80 (116)	(6)
	68.80%	80.5 (117)	(7)
	67.67%	78.5 (116)	(8)
	66.24%	77.5 (117)	(9)
	65.38%	76.5 (117)	(10)
	64.53%	75.5 (117)	(11)
	63.68%	74.5 (117)	(12)
	63.36%	73.5 (116)	(13)
	62.39%	73 (117)	(14)
	62.07%	72 (116)	(15)
	60.87%	70 (115)	(16)
	60.26%	70.5 (117)	(17)
	59.65%	68 (114)	(18)
	59.40%	69.5 (117)	(19)
	59.05%	68.5 (116)	(20)
	58.55%	68.5 (117)	(21)
	56.41%	66 (117)	(22)
	50.43%	59 (117)	(23)
	49.14%	57 (116)	(24)
50+	76.92%	90 (117)	(1)
	71.12%	82.5 (116)	(2)
	64.96%	76 (117)	(3)
	62.5%	72.5 (116)	(4)
	60.34%	70 (116)	(5)
	59.91%	69.5 (116)	(6)
	54.70%	64 (117)	(7)
	53.85%	63 (117)	(8)
	52.16%	60.5 (116)	(9)
	51.30%	59 (115)	(10)
	49.14%	57 (116)	(11)
	46.96%	54 (115)	(12)
40+	68.38%	80 (117)	(1)
	59.83%	70 (117)	(2)
	57.83%	66.5 (115)	(3)
	57.76%	67 (116)	(4)

	57.26%	67 (117)	(5)
	51.28%	60 (117)	(6)
	48.28%	56 (116)	(7)
	47.86%	56 (117)	(8)
	47.01%	55 (117)	(9)
	41.88%	49 (117)	(10)
	40.17%	47 (117)	(11)
	36.75%	43 (117)	(12)
30+	73.50%	86 (117)	(1)
	64.10%	75 (117)	(2)
	54.78%	63 (115)	(3)
	53.42%	62.5 (117)	(4)
	52.14%	61 (117)	(5)
	50.85%	59.5 (117)	(6)
	50%	58.5 (117)	(7.5)
	50%	58 (116)	(7.5)
	48.72%	57 (117)	(9)
	47.41%	55 (116)	(10)
	42.31%	49.5 (117)	(11)
	36.32%	42.5 (117)	(12)
20+	61.21%	71 (116)	(1)
	57.33%	66.5 (116)	(2)
	54.74%	63.5 (116)	(3)
	53.85%	63 (117)	(4)
	52.56%	61.5 (117)	(5)
	51.28%	60 (117)	(6)
	48.29%	56.5 (117)	(7)
	48.28%	56 (116)	(8.5)
	48.28%	56 (116)	(8.5)
	45.69%	53 (116)	(10)
	44.87%	52.5 (117)	(11)
	43.16%	50.5 (117)	(12)
	42.67%	49.5 (116)	(13)
	41.45%	48.5 (117)	(14)
	41.03%	48 (117)	(15)
	40.60%	47.5 (117)	(16)
	40.17%	47 (117)	(17.5)
	40.17%	47 (117)	(17.5)
	39.74%	46.5 (117)	(19)
	36.64%	42.5 (116)	(20)
	33.62%	39 (116)	(21)
	30.17%	35 (116)	(22)
	23.50%	27.5 (117)	(23)
	17.24%	20 (116)	(24)

Bijlage 9. Lexicale fonologie – rangordes individuele totaalscores en leeftijden voor de totale groep, geordend van hoog naar laag

Toelichting: Per individu is telkens in de linkerkolom een percentage gegeven, daarachter het rangordegetal, en in de rechterkolom de leeftijd, met daarbij eveneens een rangordegetal.

totaalscore		leeftijd
77.35%	(1)	66 (7)
76.92%	(2)	57 (28.5)
73.93%	(3)	65 (11)
73.50%	(4)	36 (52)
72.84%	(5)	62 (19.5)
72.61%	(6)	66 (7)
71.98%	(7)	66 (7)
71.12%	(8)	52 (34.5)
68.97%	(9)	67 (3.5)
68.80%	(10)	65 (11)
68.38%	(11)	45 (41)
67.67%	(12)	68 (2)
66.24%	(13)	65 (11)
65.38%	(14)	63 (17)
64.96%	(15)	53 (32.5)
64.53%	(16)	66 (7)
64.10%	(17)	39 (49.5)
63.68%	(18)	64 (14)
63.36%	(19)	62 (19.5)
62.5%	(20)	54 (31)
62.39%	(21)	64 (14)
62.07%	(22)	64 (14)
61.21%	(23)	24 (77.5)
60.87%	(24)	63 (17)
60.34%	(25)	57 (28.5)
60.26%	(26)	67 (3.5)
59.91%	(27)	57 (28.5)
59.83%	(28)	47 (37.5)
59.65%	(29)	61 (22.5)
59.40%	(30)	63 (17)
59.05%	(31)	61 (22.5)
58.55%	(32)	66 (7)
57.83%	(33)	47 (37.5)
57.76%	(34)	41 (47.5)
57.33%	(35)	29 (62)
57.26%	(36)	41 (47.5)
56.41%	(37)	61 (22.5)
54.78%	(38)	30 (59.5)
54.74%	(39)	29 (62)
54.70%	(40)	57 (28.5)
53.85%	(41.5)	53 (32.5)
53.85%	(41.5)	29 (62)
53.42%	(43)	39 (49.5)

52.56%	(44)	28	(64)
52.16%	(45)	59	(25)
52.14%	(46)	35	(53)
51.30%	(47)	58	(26)
51.28%	(48.5)	45	(41)
51.28%	(48.5)	27	(67)
50.85%	(50)	33	(54.5)
50.43%	(51)	69	(1)
50%	(52.5)	32	(56.5)
50%	(52.5)	30	(59.5)
49.14%	(54.5)	61	(22.5)
49.14%	(54.5)	51	(36)
48.72%	(56)	37	(51)
48.29%	(57)	27	(67)
48.28%	(59)	46	(39)
48.28%	(59)	27	(67)
48.28%	(59)	20	(83)
47.86%	(61)	42	(46)
47.41%	(62)	31	(58)
47.01%	(63)	45	(41)
46.96%	(64)	52	(34.5)
45.69%	(65)	25	(73)
44.87%	(66)	27	(67)
43.16%	(67)	24	(77.5)
42.67%	(68)	25	(73)
42.31%	(69)	33	(54.5)
41.88%	(70)	43	(44.5)
41.45%	(71)	24	(77.5)
41.03%	(72)	21	(80.5)
40.60%	(73)	25	(73)
40.17%	(75)	44	(43)
40.17%	(75)	26	(70)
40.17%	(75)	20	(83)
39.74%	(77)	25	(73)
36.75%	(78)	43	(44.5)
36.64%	(79)	20	(83)
36.32%	(80)	32	(56.5)
33.62%	(81)	21	(80.5)
30.17%	(82)	24	(77.5)
23.50%	(83)	27	(67)
17.24%	(84)	25	(73)

Noten

1 In de terminologie van Henning Andersen hebben we in Katwijk aan Zee zowel met een gesloten als met een endocentrische samenleving te maken (zie Andersen 1988; zie ook Wolfram 2002: 768). Een gesloten samenleving is een samenleving met weinig contact met buiten, een endocentrische samenleving is een samenleving die sterk gericht is op eigen, interne normen.

2 Er bestaat een interessante parallel tussen Katwijk aan Zee en het door Labov bekend geworden Martha's Vineyard, een eilandje voor de oostkust van de Verenigde Staten dat druk bezocht wordt door badgasten van het vasteland. Ook op Martha's Vineyard manifesteert de geslotenheid van de gemeenschap zich op talig vlak. Uit reactie op de toeristen is de autochtone, vooral jongere bevolking een bepaalde uitspraak gaan cultiveren om zo uitdrukking te geven aan de lokale identiteit. Zie Labov 1963.

3 Voor een samenvatting van het verslag zie Petrejus 1977: 81-85.

4 De mogelijkheid bestaat dat de schipper een Noordwijker is en dat we hier niet met Katwijks maar met Noordwijks te maken hebben. In ieder geval tegenwoordig is 'Vink' zonder voorvoegsel 'de' een Noordwijkse naam.

5 Volgens het *Album studiosorum Academiae Lugduno-Batavae 1875-1925* (Kroon 1925: 181) heeft hij zich in 1906 aan de Leidse universiteit als student in de letteren laten inschrijven. (Van der Heijden (1994: 374) noemt, misschien abusievelijk, 1905 als jaar van inschrijving.) Uit de *Verblijfs- en badgastenregisters* blijkt dat Overdiep als pension gast in Katwijk is geweest: in ieder geval in 1908, omdat hij dan duidelijk met name genoemd wordt, met als toevoeging "litt. stud." (litterarum studiosus, d.i. student in de letteren), en waarschijnlijk in 1907, wanneer op naam van zijn vader, H.K. Overdiep, twee mannen en twee of drie vrouwen worden ingeschreven (bij de vrouwen zijn een 2 en een 3 door elkaar heen geschreven). Voor 1906 is het zeer de vraag of Overdiep als pension gast in Katwijk is geweest. Op naam van de vader staan dan slechts één man en verder drie vrouwen ingeschreven.

6 Over C. de Best doet Overdiep verder geen mededelingen. Over hem is bekend dat hij boekhandelaar was in Katwijk aan Zee en dat hij ook leraar Duits en secretaris van de Katwijksche Reederij-Vereeniging 'Vuurbaak' is geweest. Verder was hij van 1931 tot 1946 correspondent voor het Dialectenbureau van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (K.N.A.W.), de voorloper van de afdeling Dialectologie van het latere P.J. Meertens-Instituut, nu Meertens Instituut geheten.

7 In 1987 is van het woordenboek een ongeautoriseerde herdruk verschenen.

8 We gaan ervan uit dat we bij de veranderingen in het Katwijks alleen met structuurverlies te maken hebben. De mogelijkheid bestaat echter dat er ook veranderingen voorkomen die niet aan invloed van de standaardtaal zijn toe te schrijven. Ten eerste kunnen er in het Katwijks nog steeds interne taalveranderingen plaatsvinden, die niet aan de invloed van een andere taalvariëteit zijn toe te schrijven. Ten tweede bestaat de mogelijkheid dat er zich veranderingen voordoen die niet aan de invloed van de standaardtaal maar aan die van de omringende dialecten zijn toe te schrijven. Dat we voor het huidige Katwijks alleen met structuurverlies te maken hebben, moet dus in feite als een hypothese worden beschouwd.

9 Vooral vanaf de jaren '80 is er voor het Nederlandse taalgebied veel onderzoek naar dialectverlies verricht, onder andere voor de provincie Groningen (Reker 1983 en 1993), de provincie Groningen en Kempenland (in Noord-Brabant) (zie bijv. Hoppenbrouwers 1990), Haaksbergen en Enschede (Van Bree 1985, 1986, 1990, 1992, 1997, 2000), Nijmegen (Van Hout 1989), Montfort (in Limburg) (Bakkes 1996), Susteren (in Limburg) (Gerritsen 1995), Rimburch (in Limburg) (Hinskens 1992, 1993, 1996) en Maastricht (Münstermann 1989, Smits 1999). Ook Vlaanderen doet nu mee, getuige onder andere Vandekerckhove 1993 en 2000 voor Deerlijk. Uit laatstgenoemd onderzoek blijkt dat, althans in Vlaanderen, de onderlinge invloed van de dialecten aanmerkelijk sterker is dan de invloed van de standaardtaal op het dialect. Dialectverlies is uiteraard niet alleen een Nederlands en Vlaams maar een algemeen Europees verschijnsel. Zie hiervoor Auer & Hinskens 1996.

10 Zie voor de relaties tussen structuurverlies, functieverlies en attitudeverandering het onderzoek van Münstermann (1989) in Maastricht.

11 Ik zie nu af van de ingewikkelde situatie waarbij meer dan twee talen in het geding zijn, bijvoorbeeld wanneer iemand een T3 aanleert nadat hij eerst een sterk verwante T2 heeft verworven (vergelijk voor een Nederlander Pools en Russisch).

12 In bepaalde gevallen, bijvoorbeeld wanneer iemand lange tijd in een anderstalige omgeving leeft, kunnen in de talige dominantie van T1 en T2 verschuivingen optreden. Er is dan sprake van een taalverschuiving binnen het individu.

13 Bij *substraatwerking* heeft *substraat* (T1) de betekenis van onderliggende talig dominante variëteit, aanwezig binnen het individu. Het *superstraat* (T2) is de talig niet-dominante variëteit. *Substraat* en ook *superstraat* moeten hierbij dus niet begrepen worden als aanduidingen voor taalniveaus binnen een taalgemeenschap, waarbij sociale dominantie in het geding is, en het eerste maatschappelijk de lagere taal voorstelt en het tweede de hogere. Zie onder andere Van Coetsem 1988: noot 97.

14 *Source language agentivity* staat hier in het kader van een tweede-taalverwervingsproces. In Van Coetsem 1988 (p. 17-18 en daar vermelde verwijzingen) wordt er echter op gewezen dat *source language agentivity* ook daarbuiten voorkomt, bijvoorbeeld wanneer bepaalde brontalen in een *pidgin* blijven doorwerken.

15 Intern veroorzaakte verandering treedt vooral op wanneer de beide talen duidelijk van elkaar verschillen. De *universalistische hypothese* is dan van toepassing: overgeneralisatie is namelijk ook een bekend verschijnsel bij eerste-taalverwerving. Wanneer de beide talen of taalvariëteiten nauw met elkaar verwant zijn (zoals dat met Katwijks en Standaardnederlands het geval is), moet eerder met impositie rekening worden gehouden. Van toepassing is dan de *transferhypothese* (ook wel *contrastieve-analysehypothese* genoemd). Er is overigens ook een leeftijdsverschil in het spel: bij volwassenen zal eerder impositie optreden, bij kinderen overgeneralisatie. (Zie voor de beide hypothesen Appel & Muysken 1987: 82-100 en Appel & Vermeer 2000: 365-372.)

16 In ruime zin wordt de term ontlening wel gebruikt voor alle onderlinge invloeden van talen.

17 Het verschil tussen *source language agentivity* en *recipient language agentivity* kan geneutraliseerd worden (Van Coetsem: *neutralization*). Een kenmerk daarvan is dat er tussen de betrokken talen geen verschil in talige dominantie is. Binnen het in dit boek beschreven onderzoek speelt, zoals blijken zal, een verschil in talige dominantie wél een rol. Vandaar dat neutralisatie als mogelijkheid verder van geen belang is.

18 In feite is dit een werkhypothese, die op indrukken en intuïties is gebaseerd. Onafhankelijk psycholinguïstisch onderzoek zou moeten uitmaken of de genoemde correlatie inderdaad bestaat.

19 We gaan hier niet in op de relaties die er mogelijk zijn met Chomsky's theorie van het aangeboren taalvermogen.

20 Het gaat hier om het bewustzijn van de tweede-taalleerder – wat valt hem op en wat niet? – en dus niet om wat de *native speaker* van de tweede taal opvalt: wat de tweede-taalleerder niet opvalt, kan de *native speaker* wel opvallen ('accent' bijvoorbeeld).

21 Zie voor verdere differentiëringen binnen de fonetiek Van Bree 1996: par. 20.2.2.

22 Bij een 'groene' volgorde staat in de werkwoordelijke eindgroep het hoofdwerkwoord vooraan en staan de hulpwerkwoorden in aflopende volgorde daarachter, bij een 'rode' volgorde is de ordening andersom, staat het hoofdwerkwoord achteraan en de hulpwerkwoorden in van rechts naar links aflopende volgorde daarvoor. 'Groen' is bijvoorbeeld (*dat huis had gisteren*) *geverfd worden moeten*, 'rood' is (*dat huis had gisteren*) *moeten worden geverfd*. Een mengsel van 'groen' en 'rood' is (*dat huis had gisteren*) *geverfd moeten worden*: 'groen' is [*geverfd [moeten worden]*]; daarbinnen is [*[moeten] worden*] 'rood'. Vergelijk ook de volgende bijzinnen. 'Groen' is (*hij zei dat het huis*) *geverfd worden moest*, 'rood' (*hij zei dat het huis*) *moest worden geverfd* en 'groen' en 'rood' (*hij zei dat het huis*) *geverfd moest worden*. De termen *groen* en *rood* gaan terug op A. Pauwels, die in haar dissertatie (Pauwels 1953) op kaarten de ene volgorde met groene en de andere met rode tekenjes aanduidde.

23 Zie Muysken (2000: 154-183), die laat zien dat de functiewoorden een eigen rol spelen in afasieprocessen, eerste-taalverwerving, '*foreigner talk*' en *code-mixing*. Het verschil met de inhoudswoorden komt ook duidelijk naar voren bij ontlening: inhoudswoorden worden sneller ontleend dan functiewoorden. Zie hiervoor onder andere Van Hout & Muysken 1994.

24 Ook bij Muysken (2000: 159-160) blijken de *'abstract adverbs'* in feite een tussenpositie in te nemen. Hij rekent ze weliswaar tot de functiewoorden, maar in de matrix die daarop betrekking heeft, nemen ze de op een na laagste plaats in, dat wil zeggen, ver verwijderd van de functiewoorden bij uitstek, namelijk de lidwoorden, die zich helemaal bovenin bevinden. In feite komen ze daarmee dicht in de buurt van de, overigens niet in de matrix opgenomen, inhoudswaarden. Muysken kent de *abstract adverbs* overigens zonder meer een abstracte betekenis toe (+abstract). Voor een aantal andere kenmerken die bij hem bij de functiewoorden voorkomen, zijn ze negatief gemarkeerd: ze vormen geen gesloten categorie, spelen geen specifieke grammaticale rol, vormen geen hecht georganiseerd paradigma en kunnen niet onbeklemd zijn. Verder kunnen ze volgens Muysken een rol spelen in de derivatieve morfologie.

25 Dit soort bijwoorden speelt in het in dit boek besproken onderzoek verder geen rol.

26 Ablaut vat ik hier synchroon op. Niet alle ablaut in deze zin gaat op de Proto-Indo-Europese ablaut terug. Zo valt ook de consonantwisseling in *denken - dacht* er hier onder.

27 Uit Sankoff 2002 (p. 656-657) blijkt dat flexie maar zelden van de ene taal in de andere overgaat, zowel bij ontleening als bij impositie.

28 Er valt waarschijnlijk nog wel te nuanceren, in die zin bijvoorbeeld dat contextuele flexie stabiel is dan inherente flexie. Zie Van Bree 2001.

29 Het is mogelijk dat vormvarianten stabiel zijn dan vormen zonder meer. Een voorbeeld van vormvarianten zijn de vormen van het Twentse diminutiefsuffix: *-ke, -eke, -tje, -etje*, enz., waarvan het optreden bepaald wordt door de klankstructuren van het grondwoord (*-ke* bijvoorbeeld na lange vocaal plus *m, p, f*, enz.). Deze geconditioneerdheid werkt een zeker automatisme in de hand. In zekere zin hebben we ook hier met het contextuele aspect te maken, waarbij context als fonische context moet worden begrepen. Met deze vormvarianten komen we in de mor(fo)fonologie terecht.

30 Ik beperk de systematische vergelijking tot Van Bree 1990 en 1992, omdat andere studies, als gevolg van andere vraagstellingen, andere keuzes van elementen en informanten en andere methoden en manieren van verwerking, niet vergelijkbaar zijn.

31 In Van Bree 1992 blijkt dat in Borne de vergelijking in werkelijke tijd hierin bestaat dat de dialectisch beïnvloede standaardtaal vergeleken wordt met het oude dialect. Er is hier dus eigenlijk geen sprake van een zuivere vergelijking in werkelijke tijd, dat wil zeggen, een vergelijking waarbij men binnen één variëteit blijft.

32 Zie voor een gedetailleerder schema Van Bree 1992. Voor een gedetailleerd overzicht van een belangrijk deel van het interview zie Van Bree 1990.

33 Voor de verdere verantwoording van de gekozen methodologie betreffende J:O en G, die ik ook bij mijn eigen onderzoek wil aanhouden, zie paragraaf 5.1.1.

34 Het onderzoek in Borne is beperkt gebleven tot bijwoorden van tijd en plaats.

35 Hieronder valt ook het geval *we zijn wandelen geweest*, dat niet alleen qua volgorde maar ook in constructioneel opzicht van de standaardtaal afwijkt.

36 Zie voor het belang van de geografische verbreiding van dialectkenmerken ook Vandekerckhove 2000: 187 e.v.

37 Schirmunski ziet dit verschil tussen primaire en secundaire dialectkenmerken overigens ook nog door andere factoren dan alleen maar de regionale spreiding gedetermineerd. Zie in dit verband ook Hinskens 1986.

38 Het effect van de contacten, in casu convergentie, is goed te verklaren binnen de taalaccommodatietheorie (Giles & Powesland 1975). Zie voor de rol van accommodatie in situaties van *dialect leveling* en *koineization* Kerswill 2002.

39 Op het belang van deze overdracht bij taalverandering in het algemeen wees al Hermann Paul (1920: 63): "Man wird also wohl sagen können, dass die Hauptveranlassung zum Lautwandel in der Übertragung der Laute auf neue Individuen liegt."

40 De typefrequentie van een taalelement kan laag zijn, maar wanneer het element in het taalgebruik veel voorkomt, kan het een hoge tekenfrequentie hebben. Een voorbeeld is de umlautsalternantie *a - ee*,

in *stad - steden*, met een zeer geringe typefrequentie, van slechts 1, maar met een hoge tekenfrequentie (Van Coetsem 1988: 26-27). Ook het omgekeerde komt voor. Zo heeft klasse 1 van de sterke werkwoorden een vrij hoge typefrequentie: de ablautsalternantie *ei <ij> - ee - ee* vinden we bij een groot aantal werkwoorden (het type komt veel voor). De tekenfrequentie is naar verhouding minder hoog doordat er nogal wat werkwoorden in voorkomen die maar weinig gebruikt worden, bijvoorbeeld *kwijten - kweet - gekweten*.

In dit onderzoek is alleen met tekenfrequentie rekening gehouden. Het is echter mogelijk dat de typefrequentie een zelfstandige rol speelt. Vergelijk hiervoor Vandekerckhove 2000: 242 e.v.

41 Frequentie blijkt in diverse processen een factor te zijn. Voor eerste-taalvererving zie bijvoorbeeld Bybee & Slobin 1982, dat betrekking heeft op de verwerving van de verleden tijd in het Engels. Voor tweede-taalvererving zie Lalleman & Van Santen 1993, over de verleden tijd in het Nederlands. Voor ontlening (*borrowing*) zie Van Hout & Muysken 1994. Voor interne taalverandering zie Van Santen 1997, waarin door middel van een schijnbare-tijdonderzoek wordt aangetoond dat frequentie een rol speelt bij het al dan niet bewaard blijven van sterke werkwoorden. Voor in het bijzonder lexicale diffusies zie Van Bree 1996 (p. 214 e.v.) en daar genoemde literatuur (p. 319 e.v.) en Phillips 2001. De psycholinguïstische aspecten van frequentie komen bijvoorbeeld aan de orde in Van Santen & Lalleman 1994 en Bybee & Hopper 2001.

42 Zie echter Van Bree 2001, waaruit blijkt dat de Friese verkleinwoordvorming als gevolg van haar grote doorzichtigheid in het Stadsfries is kunnen doordringen.

43 Behalve de hier besproken vormelijke doorzichtigheid is er ook de semantische doorzichtigheid, oftewel semantische regelmaat. Een voorbeeld van semantische regelmaat geeft het enkelvoud en meervoud bij het zelfstandig naamwoord, met een constante betekenisverhouding daartussen.

44 Het betreft hier verschijnselen binnen een en hetzelfde element. Zie hiervoor ook Hoppenbrouwers 1990: 99 en Vousten 1995: 81-89 en 120-121. Er zijn bij onderzoek naar dialectverlies ook implicatieve ordeningen tevoorschijn gekomen waarbij meerdere elementen betrokken zijn. Zie hiervoor bijvoorbeeld behalve Hoppenbrouwers 1990 ook Hoppenbrouwers 1983.

45 Zie hiervoor in verband met semantische doorzichtigheid Van Marle 1987-1988.

46 Doorzichtigheid en ondoorzichtigheid van patronen spelen een belangrijke rol in eerste-taalvererving en (mede als gevolg daarvan) in taalverandering. Zie bijvoorbeeld Hock 1991: 268 e.v. Dat (on)doorzichtigheid van patronen ook een rol speelt bij tweede-taalvererving, blijkt uit de regulariserings die daarbij kunnen optreden (vergelijk het in paragraaf 2.2 besproken geval van het meervoud *mouses* in plaats van het 'correcte' *mice*). Ook de mate van gedifferentieerdheid van een bepaald patroon kan bij eerste-taalvererving van belang zijn. Zo blijken kinderen (nadat ze in de eerste fase al een paar zeer frequente sterke verleden-tijdsvormen hebben aangeleerd) in de tweede fase de weinig gedifferentieerde en ook productieve zwakke verleden tijd aan te leren. Pas in de derde fase leren ze de sterke verleden-tijdsvormen beheersen. Zie hiervoor bijvoorbeeld Van Santen & Lalleman 1994.

47 Een secundaire factor die verder, behalve in één geval (zie par. 5.4.4.4), in dit boek geen rol zal spelen, is *de mate van afwijking tussen T1- en T2-elementen*. Hoe sterker een T2-element van een overeenkomend T1-element afwijkt, des te opvallender en dus instabieler het is, en des te sneller het T1-element door het 'juiste' T2-element zal worden vervangen. Dat zal vooral het geval zijn als er een grote kans op misverstand of belachelijkheid bestaat. Voor het belang van deze factor zie Schirmunski 1930, en zie ook Vandekerckhove 2000: 240 e.v. Let wel: het gaat hier om het verschil of de overeenkomst tussen *elementen*, niet tussen *variëteiten*. Zie voor het laatste noot 15.

48 Hoe de taalverwervingsfase in de hier bedoelde situaties precies verloopt, zou onderwerp voor een apart onderzoek zijn.

49 Voor het domein 'ouders tegenover kinderen' zie bijvoorbeeld Hagen & Münstermann 1985. Zie ook Auer & Hinskens 1996: 17.

50 Op deze plaats verdient vermelding het onderzoek van Vousten (1995), dat gericht was op de verwerving van een Noord-Limburgs dialect door standaardtalige jongeren, dus op dialect als tweede taal. Dit onderzoek is echter niet zonder meer vergelijkbaar met het in dit boek beschreven onderzoek. Als

criterium stelde Vousten dat de ouders onderling en met de kinderen standaardtaal moesten spreken en dat geen van hen een Limburgs dialect mocht beheersen. In mijn eigen onderzoek zijn informanten geïnterviewd van wie de ouders juist wél het dialect beheersten en het ook in onderling verkeer en in nog andere situaties spraken. In de grote meerderheid van de gevallen is er ook strikt genomen geen sprake van dialect als tweede taal, maar, zoals opgemerkt, eerder sprake van een gelijktijdige verwerving van dialect en standaardtaal (waarbij de talige dominantie, over de generaties heen, langzaam opschuift van het dialect naar de standaardtaal). Ook het onderzoek dat in Chambers 1992 beschreven wordt, is niet zonder meer vergelijkbaar. Ook hierin gaat het namelijk om jongeren (migranten) die op een wat latere leeftijd een ander dialect aanleerden. Beter vergelijkbaar is onderzoek naar kinderen die tweetalig opgroeien (waarbij twee duidelijk verschillende talen in het geding zijn). Zie voor dergelijk onderzoek Appel & Vermeer 2000.

51 Behalve met *imperfect learning* moeten we rekening houden met de mogelijkheid van ‘*unlearning*’. Door het niet meer gebruiken van dialechtelementen kunnen deze ‘vergeten’ raken. Dergelijke processen zijn geconstateerd bij Nederlandse immigranten in Australië die voor een belangrijk deel hun Nederlands niet meer tot hun beschikking hadden (zie Ammerlaan 1996). Bij deze immigranten is overigens ook geconstateerd dat bij het ouder worden het Nederlands weer terugkwam ten koste van het later aangeleerde Engels (zie Clyne 1981). Aangenomen kan worden dat het ‘vergeten’ van dialechtelementen langs dezelfde lijnen verloopt als de verwerving ervan, maar dan uiteraard in omgekeerde richting. Elementen die het laatst verworven worden, zullen ook weer het eerst worden ‘vergeten’.

52 Ik beperk de systematische vergelijking tot Van Bree 1985 en 1992, om dezelfde redenen als in noot 30 genoemd zijn.

53 Zie voor een gedetailleerder schema Van Bree 1992. Voor een gedetailleerd overzicht van het interview zie Van Bree 1985.

54 Het onderzoek in Haaksbergen en Enschede is, net als dat in Borne (zie noot 34), beperkt gebleven tot bijwoorden van tijd en plaats.

55 Een mogelijke verklaring is dat de in het onderzoek getoetste woordvolgordes niet zo typerend waren voor het dialect als uit de literatuur daarover kan worden afgeleid (Van Bree 1992: 196). Voor het geval *we zijn wandelen geweest*, dat ook hier van de woordvolgordes deel uitmaakte, zie noot 35.

56 Dat de lexicale fonologie beter wordt aangeleerd dan de inhoudswoorden, kan ermee te maken hebben dat er binnen de lexicale fonologie een duidelijke systematiek aanwezig is. Er is namelijk sprake van over het algemeen eenvoudige correspondentieregels die de standaardtalige klanken met de dialectklanken verbinden.

57 Ik heb bij de beschouwingen in dit hoofdstuk het model van Van Coetsem gevolgd. Een ander model is ontwikkeld door Thomason en Kaufman (1988: 37-45). Omdat dit een belangrijke rol speelt in de literatuur, wil ik daar enige aandacht aan besteden. Thomason en Kaufman stellen *borrowing* tegenover *interference through shift*. Dit lijkt sterk op het onderscheid dat Van Coetsem maakt tussen *recipient language agentivity* (ontlening) en *source language agentivity* (impositie). Toch komen de beide onderscheidingen niet helemaal met elkaar overeen. In het geval van *interference through shift* is er sprake van een groep sprekers die van T1 op T2 overgaat maar deze *target language* op een onvolmaakte manier aanleert (*imperfect learning*). De ‘fouten’ die worden gemaakt, kunnen zich vervolgens door de T2 in haar geheel verspreiden wanneer ze door autochtone sprekers van die taal worden overgenomen. Anders dan in het geval van *borrowing* wordt T1 (op den duur) niet gehandhaafd. Thomason en Kaufman hanteren dus in dit verband *maintenance* als criterium.

Kunnen we nu voor de contactsituatie in Katwijk van een dergelijke *interference through shift* spreken? We zouden hiervoor aan de invloed van het Katwijk op de standaardtaal in het eerste stadium kunnen denken. In zekere zin is hierbij sprake van een *shift*, van het Katwijk in de richting van de standaardtaal, met typische interferentie in syntactisch en fonetisch opzicht, maar daar staat tegenover dat het Katwijk zich (vooralsnog) handhaaft en dat er slechts in beperkte zin sprake is van *imperfect learning*. Kunnen we ook denken aan de invloed van de standaardtaal op het dialect in het tweede stadium? Er is dan duidelijk sprake van interferentie en *imperfect learning*, maar van een *shift*, van de standaardtaal in de richting

van het dialect, is natuurlijk in het geheel geen sprake. In beide gevallen, en zeker in het laatste, moeten we volgens het model van Thomason en Kaufman van *borrowing* spreken; in het laatste geval is er dan sprake van *heavy borrowing*. Deze *heavy borrowing* is binnen hun model atypisch, omdat zij *borrowing* in hoofdzaak als een lexicale aangelegenheid zien en als een transfer naar een talig dominante taal vanuit een talig niet-dominante taal. In de Katwijkse situatie is er echter in hoge mate ook sprake van grammaticale overdracht en gaat de transfer in beide stadia naar de talig niet-dominante taal. Binnen het model van Van Coetsem is in beide gevallen sprake van impositie. Het voordeel van dit model is dat het een scherp onderscheid maakt (psycholinguïstisch) tussen ontlening en impositie van taalelementen en (sociolinguïstisch) tussen een sociaal dominante taal en een sociaal niet-dominante taal (met de mogelijkheid van een taalverschuiving). (Voor een kritische vergelijking van de beide modellen zie Smits 1996: 51-57. Zie ook Van Coetsem 1990: 260-266.)

58 In deze hypothese is in een later stadium van het onderzoek 'structureel eenvoudig' vervangen door 'doorzichtig' (zie par. 5.1.2.3).

59 Hoewel ik niet kan bewijzen dat de corpora representatief zijn, ga ik daar gemakshalve toch maar van uit.

60 Het gesprek vond plaats op 9 maart 1997.

61 Voor de gevallen die meer dan nul keer voorkomen, bleek er telkens slechts sprake te zijn van niet meer dan twee concurrerende vormen.

62 Bij een klankcorrespondentie gaan we ervan uit dat klanken in vergelijkbare woordvormen op één punt verschillen of overeenkomen en dat de rest gelijk blijft (de woorden vormen dus 'minimale paren').

63 In dit frequentiewoordenboek wordt het subcorpus gesproken taal, waarvan het corpus S2 deel uitmaakt, nog als proefcorpus opgevat (Uit den Boogaart 1975: 13). Een meer representatief corpus gesproken taal is verschenen in De Jong 1979. Dat toch van het eerste frequentiewoordenboek gebruik gemaakt is, is omdat het voor het doel waarvoor het diende, voldoende was (het geeft namelijk gesproken taal van de lagere klasse in de informele situatie) en omdat er gemakkelijker mee te werken was (in De Jong 1979 moeten voor het bepalen van de woordfrequenties telkens bepaalde kolommen bij elkaar worden geteld, terwijl daarvoor in Uit den Boogaart 1975 met één kolom kan worden volstaan).

64 Het gebruik van de termen *primair* en *secundair* sluit aan bij het gebruik van de termen *primaire* (dat wil zeggen, opvallende) en *secundaire* (dat wil zeggen, minder opvallende) *dialectkenmerken* bij Schirmunski (1930). (Zie ook Hinskens 1986.)

65 De extra lengte voor *r* wordt in de fonetische notatie verwaarloosd.

66 Strikt genomen hebben we bij st.nld. *oude* - kw. *oe* niet te maken met een klankcorrespondentie (vgl. noot 62). Voor de volledigheid heb ik de 'correspondentie' toch maar opgenomen.

67 Ik heb deze incidenteel optredende klank, die ik ook geen enkele keer bij mijn onderzoek gehoord heb, verder verwaarloosd.

68 Voor st.nld. *and(e)* - kw. *àò/àà* geldt hetzelfde als in noot 66 voor st.nld. *oude* - kw. *oe* gezegd is.

69 Voor st.nld. *am* - kw. *aer* geldt hetzelfde als in noot 66 voor st.nld. *oude* - kw. *oe* gezegd is.

70 Ik heb ervan afgezien deze klank in het vervolg van deze grammatica steeds aan te duiden.

71 St.nld. *ei* <ei> correspondeert met kw. *ài, àà, àò, e, ei* <ei> en *ee*, st.nld. *ei* <ij> met kw. *ei* <ij> en *e*.

72 St.nld. *ou* <ou> correspondeert met kw. *au* en *aau*, st.nld. *ou* <au> met kw. *au* en *àèu*.

73 Van *Aei*, een andere naam voor *Aerie*.

74 Overdiep (Overdiep & Varkevisser 1940: 147) schijnt ook van *slaan* te zeggen dat het een *oo*-participium heeft: "Dragen en slaan hebben zoowel de klankwettige vormen drooch en slooch als droech en sloech; de oo is ook in het verleden deelw. doorgedrongen." In het vervolg van zijn tekst noemt hij de vorm *esloge* niet.

75 Overdiep noemt de vormen niet, maar waarschijnlijk zijn *wies* en *waste* bedoeld.

76 De vormen met *-ede* en *-ed* zijn opmerkelijk. Op het einde van de Middeleeuwen waren ze al verdwenen. In de godsdienstige taal van de zestiende en zeventiende eeuw werden ze weer in ere hersteld. De vormen kwamen ook in de Statenbijbel voor. Onder andere van daaruit kunnen ze in het Katwijkse weer doorgedrongen zijn.

77 Booij en Van Santen (1998: 36) spreken hier overigens van gelexicaliseerde woordgroepen.

78 Indertijd is de plaats van het gemeentehuis bepaald door architect H.J. Jesse, op zo'n manier dat het precies in het midden van het dorp, tussen de kustlijn en de grens met Rijnsburg, kwam te staan, van beide 1.7 km verwijderd.

79 In dit verband kan gewezen worden op een eerder in Katwijk door Wald gehouden onderzoek naar forensisme en taalverandering. Eén onderdeel daarin had betrekking op de verschillende aan formaliteit gerelateerde spreekstijlen. Daarbij geldt: hoe formeler de stijl, hoe groter de aandacht (*monitoring*) is bij het spreken en hoe meer standaardtaal gebruikt zal worden. In het onderzoek van Wald bleek echter dat een grotere aandacht juist leidde tot meer dialectgebruik en tot minder standaardtaalgebruik. De verklaring die Wald hiervoor geeft, is dat de informant weet dat het om een 'dialectonderzoek' gaat en wil laten zien dat hij het dialect echt nog wel kent (Wald 1984: 155).

80 Onder *gebruik* kan binnen het kader van dit boek drieërlei worden begrepen: ten eerste het reële taalgebruik, zoveel mogelijk ook als zodanig aangeduid, ten tweede het gerapporteerde (taal)gebruik, het gebruik dat informanten zeggen dat ze van bepaalde elementen maken, en ten derde het gebruik als theoretische tegenpool van vorm (zie par. 2.3.2). Tussen het reële taalgebruik en het gerapporteerde (taal)gebruik bestaat uiteraard een bepaald verband.

81 Voor het interview is geen gebruik gemaakt van de in de vergelijkende grammatica aangebrachte aanvullingen van mijzelf of uit de *Dialektatlas van Zuid-Holland en Utrecht* (1968) (zie par. 4.1.7).

82 Het leeftijds­gemiddelde van de groepen 20+ en 30+ ligt één jaar te hoog. Voor de vergelijking tussen de leeftijdsgroepen zal dit nauwelijks gevolgen hebben. Ook de beoogde werkelijke-tijd­periode, die we in paragraaf 5.1.1 hadden vastgesteld op 103 jaar, komt er niet door in het gedrang: met de hogere leeftijds­gemiddelden van de beide genoemde groepen komen we voor de totale groep informanten op een leeftijds­gemiddelde van 44.4 jaar. Afgerond is dat 44 jaar. Trekken we die 44 jaar van het interview­jaar 1997 af en tellen we daar overeenkomstig de in paragraaf 5.1.1 geformuleerde hypothese 20 jaar bij op, dan komen we conform de opzet uit op 1973 als jaar waarin de informanten van het huidige onderzoek gemiddeld 20 jaar waren. Overigens hebben we ook bij het jaar waarin de door Varkevisser geïnterviewde vissers gemiddeld 20 jaar waren, 1870, met een afgerond jaar te maken (zie bijlage 1, waarin het gemiddelde geboortear van de vissers, 1849.75, is afgerond op 1850).

83 In de bijlage is te zien dat voorzover het de lagere klasse betreft (merk op: alleen deze heeft in het onderzoek een rol gespeeld) de Katwijkse samenleving nog zeer traditioneel is: mannen werken buitenshuis of hebben dat gedaan, vrouwen zijn voornamelijk huisvrouw. Tot hun trouwen of het moment dat er kinderen komen, oefenen de vrouwen nog een beroep uit (dat zij daarna soms in deeltijd voortzetten). Veel vrouwen uit de oudere middenleeftijdsgroepen nemen wanneer de kinderen het huis uit zijn naast hun beroep van huisvrouw weer een bijbaan. Veel oudere mannen en vrouwen doen vrijwilligerswerk.

84 De grote meerderheid van de informanten, van oud tot jong, blijkt zowel met de ouders als met de kinderen dialect te spreken (zie de antwoorden op vraag 17 en 20 in bijlage 5). Dit lijkt in tegenpraak met onze aanname (zie par. 2.4) dat over de generaties heen het dialect steeds meer op basis van de standaardtaal wordt aangeleerd en dat dus in de opvoedingssituatie het dialect steeds meer voor de standaardtaal moet wijken. Opgemerkt moet echter worden dat het dialectgebruik in bepaalde situaties slechts als leidraad bij de selectie van de informanten diende: zij moesten nog in redelijke mate het dialect beheersen. Omdat functieverlies buiten het onderzoek is gebleven, is niet onderzocht of in de situaties in kwestie óók de standaardtaal wordt gebruikt. Voor het opvoedingsdomein zijn we onder andere op grond van wat andere dialectsituaties laten zien (vgl. o.a. Hagen & Münstermann 1985) ervan uitgegaan dat dit ook in Katwijk aan Zee een ambigu domein is, met dialect én standaardtaal.

85 Bijzondere situaties waarin men zei dialect te gebruiken, waren: "als ik kwaad ben" (informant 12), bij opwinding (informant 69), voor de grap (informant 13) en op verjaardagen (informant 23 en 36). Tweemaal werden ook expliciet situaties genoemd waarin men geen dialect gebruikte: tussen niet-Katwijkers (informant 50) en door de telefoon (informant 78). Zie bijlage 6.

86 Bij de persoonlijke (ten dele sociolinguïstische) vragen waren er ook nog een paar waarvan ik de antwoorden in dit boek niet heb verwerkt: de vragen 8, 12, 13, 22, 23, 24, 25 (zie bijlage 2).

87 In een aantal gevallen was ook de begeleider van mijn onderzoek, prof. dr. C. van Bree, bij de interviews aanwezig.

88 De eerste vraag van een Katwijker is altijd 'van wies of je d'r ien ben' (st.ndl. 'van wie of je er een bent'), oftewel uit welke familie je komt.

89 Dat het belangrijk is om op een vertrouwde manier met de informanten om te gaan, beklemtoont ook Hudson (1996: 159-164), die in dit verband verwijst naar het onderzoek van Trudgill in Norwich en van de Milroy's in Belfast.

90 Het geval *miestal* is bij de bespreking van de resultaten overigens als een niet-van-toepassingsgeval beschouwd: het verschil tussen st.ndl. *meestal* en *miestal* is namelijk een lexicaal-fonologisch verschil, terwijl het betreffende item op een fonetisch verschil, namelijk st.ndl. *meestal* - kw. *màestal* gericht was.

91 Bekend is dat gerapporteerd gebruik niet altijd betrouwbaar is. De informant kan in het interview ontkennen dat hij iets gebruikt en het even later zelf spontaan gebruiken. Hierbij kan echter worden opgemerkt dat niet op individuele informanten wordt afgestaan maar op groepen informanten, waardoor eventuele vertroebelende effecten worden geneutraliseerd. Het probleem kan overigens ten opzichte van het hele onderzoek worden gesteld. Zie hiervoor par. 5.1.2.1.

92 De toepassing van de chi-kwadraattoets vooronderstelt dat de reacties van de informanten van het ja-nee-type zijn. Het probleem in dit verband nu is dat voor sommige reacties een halve punt is toegekend. Deze halven heb ik meegerekend, wat in feite hierop neerkomt dat informanten aan wie een halve punt is toegekend, voor de helft aan de groep met 1 punt en voor de helft aan de groep met 0 punten worden toegevoegd.

93 Hier moet onder *gebruik* 'gerapporteerd taalgebruik' verstaan worden (vgl. noot 80).

94 Om beïnvloeding van de navolgende vertaaltest te voorkomen heb ik in deze test voor het Katwijks *sch* in plaats van *sk* gebruikt. Om consequent te zijn heb ik dat ook in de tests die na de vertaaltest volgen, gedaan. Ik ben echter niet zo consequent geweest dat ik ook andere Katwijkse eigenaardigheden uit de woorden heb geweerd.

95 Een tweetal keren is bij vergissing niet naar het gebruik gevraagd, terwijl voor de betekenis al 1 punt was behaald. In dat geval zijn voor gebruik 0.5 punten gerekend.

96 Naar gebruik was niet gevraagd, vandaar de extra halve punt in tabel 2 (vgl. noot 95).

97 Zoals vermeld, was sekse geen variabele in het onderzoek (zie par. 5.1.1). De verschillen in score bij *dòdnig* waren echter zo opvallend dat ik ze de lezer niet wil onthouden (zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150)):

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
<i>dòdnig</i> , betekenis							
mannen	6 (12) 50%	1 (6) 16.67%	2 (6) 33.33%	1 (6) 16.67%	2 (12) 16.67%	0.33	26.67%
vrouwen	10 (12) 83.33%	4 (6) 66.67%	3 (6) 50%	1 (6) 16.67%	1 (12) 8.33%	0.10	45%
<i>dòdnig</i> , betekenis + gebruik							
mannen	9 (24) 37.5%	1 (12) 8.33%	2 (12) 16.67%	2 (12) 16.67%	2 (24) 8.33%	0.22	17.5%
vrouwen	17 (24) 70.83%	6 (12) 50%	4 (12) 33.33%	2 (12) 16.67%	1 (24) 4.17%	0.06	35%

98 Op de 32 goede antwoorden werd, met of zonder de grondbetekenis, de eerste betekenis door zeven informanten uit de groepen 60+ en 50+ en de tweede door negen informanten uit die groepen gegeven.

99 Eén keer is bij vergissing niet naar het gebruik gevraagd, terwijl voor het geven van het Katwijks equivalent al 1 punt was behaald. In dat geval zijn voor gebruik 0.5 punten gerekend.

100 Veel informanten zeiden *holleblokke* soms alleen nog schertsend te gebruiken.

101 Behalve *dòp*, *dòpje*, *butterdòpje*, *mosterddòpje* werden ook nog geproduceerd *aerepeledòp*, *etterdòpje* ('etter' vanwege de geelgroene kleur van mosterd), *visdòpje* en *zuurdòpje* (met azijn in plaats van mosterd).

102 Ook zijn niet opgenomen de correspondenties st.nld. *ie* - kw. *uu* en st.nld. *ui* - kw. *àà*. Pas in een later stadium van het onderzoek werd ik me ervan bewust dat deze correspondenties bestonden. Ik heb de correspondenties wel toegevoegd aan de vergelijkende grammatica (zie par. 4.2.1: (21), (47)).

103 Hiermee wordt de frequentie bedoeld die op basis van het corpusonderzoek is vastgesteld (zie par. 4.1.3.1). Deze mag uiteraard niet verward worden met de frequentie waarmee de elementen in de onderzoeksresultaten voorkomen.

104 Gezien het feit dat de correspondentie st.nld. *eu* - kw. *ee* slechts bij drie woorden een rol speelt (kw. *krepel*, *lene*, *smele*; zie par. 4.2.1: (23)), is de score opvallend hoog. Dat komt doordat in het opgenomen gesprek (zie par. 4.1.3.1) het woord *krepel* toevallig driemaal gebruikt werd.

105 Kw. *aai* en *àà* (bij st.nld. *ui*) moeten als varianten worden beschouwd (zie par. 4.2.1: (46)). Bij de berekening van de resultaten worden beide varianten als goed Katwijks beschouwd.

106 Een theoretisch argument hiervoor zou nog kunnen zijn dat klanken een geheel zijn, waaraan zowel iets fonologisch als fonetisch is te onderscheiden. Lexicale fonologie en fonetiek kunnen we wel onderscheiden, maar in wezen gaat het hier om twee aspecten van dezelfde zaak: een klank heeft een bepaalde fonologische waarde (is het hetzelfde of een ander foneem?) maar heeft tegelijkertijd ook een bepaalde fonetische waarde (op wat voor manier wordt het foneem in kwestie uitgesproken?).

107 Mogelijke tussenvormen zijn [sk^h] en [sk^x]. Die moeten we aannemen voor het Brugse Middelnederlands van omstreeks 1300 (zie Blancquaert 1948) en voor twintigste-eeuwse dialecten (zie Daan 1949).

108 In het laatste geval, dat van kw. *i* voor st.nld. *e*, speelde bij de vormen kw. *in* voor st.nld. *en* en kw. *mit* voor st.nld. *met* soms ook de hoorbaarheid een rol. Het gaat hier om kleine functiewoorden, die over het algemeen zeer snel worden uitgesproken. De hoorbaarheid was overigens soms ook in het geding bij minder kleine functiewoorden, zoals kw. *tàrwel* voor st.nld. *terwijl* (klankcorrespondentie (24): st.nld. *ei* <ij> - kw. *e*).

109 Dat ik ook hier bij de berekening van de totaalscores (zie onderaan de tabel) voor de werkelijke getallen heb gekozen (zie par. 5.3.2), betekent dat ieder item even zwaar meeweegt in het geheel. Dit zou niet het geval geweest zijn als we waren uitgegaan van de voor de klankcorrespondenties berekende percentages. In dat geval zouden klankcorrespondenties die met bijvoorbeeld drie items in het interview vertegenwoordigd zijn, even zwaar gewogen hebben als klankcorrespondenties die met vijf items vertegenwoordigd zijn: in het eerste geval zouden de afzonderlijke items een zwaarder gewicht gekregen hebben dan in het tweede. Als we uitgaan van de werkelijke getallen, laten we dus ieder item even zwaar meetellen. Hiermee hebben we enigermate recht gedaan aan het feit dat ook in de werkelijkheid klanken niet allemaal in evenveel woorden voorkomen.

110 Men vraagt zich misschien af waarom laatstgenoemde correspondenties niet al in het interview zijn samengevoegd. De reden dat dat niet gebeurd is, is dat deze correspondenties uit het materiaal van Overdiep zo tevoorschijn kwamen. Later heb ik gemerkt dat de secundair fonetische verschillen niet goed te horen zijn; daarom heb ik ze achteraf samengenomen. Hiermee kwam ik weleens boven het aangenomen maximum van vijf items per klankcorrespondentie uit.

111 De afzonderlijke frequentiewaarden van de samengevoegde klankcorrespondenties waren vaak zeer uiteenlopend. In de meeste gevallen was het zo dat door de herberekening een van de twee correspondenties uit een heel andere plaats in de ordening terecht kwam. Zo komt klankcorrespondentie (43), met de oorspronkelijk laagste frequentie van 0, door samenvoeging met klankcorrespondentie (1), met de oorspronkelijk hoogste frequentie van 94.09, van een van de laagste plaatsen op de hoogste plaats terecht, waar beide klankcorrespondenties opgaan in laatstgenoemde frequentie.

112 Klankcorrespondentie (44), met een oorspronkelijke frequentie van 0, is door samenvoeging met klankcorrespondentie (33) (bij de eerste ingreep) bij de groep met een frequentie van 0.01 gekomen.

Klankcorrespondentie (32), oorspronkelijk met een frequentie van 0.01, is bij de eerste ingreep samengegaan met klankcorrespondentie (15), oorspronkelijk met een frequentie van 0.72. Samen hebben deze correspondenties nu een frequentie van 0.85. Klankcorrespondentie (34), oorspronkelijk met een frequentie van 0.01, is bij de eerste ingreep samengegaan met klankcorrespondentie (17), oorspronkelijk met een frequentie van 0.30. Samen hebben zij nu een frequentie van 0.39. Klankcorrespondentie (36), oorspronkelijk met een frequentie van 0.00, is bij de eerste ingreep samengegaan met klankcorrespondentie (18), oorspronkelijk met een frequentie van 0.27. Samen hebben zij nu een frequentie van 0.31. De klankcorrespondenties (43) en (45), beide oorspronkelijk met een frequentie van 0, zijn bij de eerste ingreep samengegaan met respectievelijk klankcorrespondentie (1), oorspronkelijk met een frequentie van 94.09, en (6), oorspronkelijk met een frequentie van 5.79. Eerstgenoemde klankcorrespondenties zijn opgegaan in de oorspronkelijke frequenties van laatstgenoemde.

113 De Katwijker denkt bij *pet* in de eerste plaats aan een put om water uit te halen of een put om aardappelen in te bewaren.

114 Palatalisatie van een *o* kunnen we aannemen voor *stùrrəm* en *zùrrəge*, en eventueel ook voor *dùrrəp* en *mùrrəge*, en ronding van een *e* voor *dùrrəp* en *mùrrəge* voorzover ze teruggaan op ouder *derrəp* en *merrəge*. Zie verder noot 115.

115 Dat *verrak* gemiddeld niet zo heel hoog scoort, kan komen door het grote aantal pseudodialectismes dat bij deze vorm optrad, in de vorm van *vùrrak*. Deze vorm verklaren we dan in het kader van het hedendaagse structuurverlies. Het is echter ook mogelijk dat we hier aan een interne Katwijkse ontwikkeling van *e* tot *ù* moeten denken. Voor *dùrrəp* en *mùrrəge*, voorzover die teruggaan op *derrəp* en *merrəge*, was deze ontwikkeling al voltooid in de tijd waarin de vissers geïnterviewd werden (vóór 1939; zie bijlage 1). Overdiep noemt de vormen *derrəp* en *merrəge* oud en vermeldt dat de laatste vorm bij de ouden nog gehoord wordt in *goeie merrəge* (Overdiep & Varkevisser 1940: 87) (vgl. par. 4.2.1: (67)). Deze verouderde vormen werden overigens in het interview nooit geproduceerd.

116 Bij *dorde* is de hoge verhouding J:O wel op minder items voor jong en oud gebaseerd dan bij *vors* en *vorte*. Dat ook de andere leeftijdsgroepen het minder doen bij *dorde*, is te zien aan het naar verhouding minder hoge gemiddelde G. De oorzaak van dit lage gemiddelde moet gezocht worden in het grote aantal pseudodialectismes dat bij deze vorm optrad, in de vorm van *dùrde*.

117 We dalen niet af tot het niveau van de items, omdat we hier immers niet in het gedrag van items maar in dat van klankcorrespondenties geïnteresseerd zijn.

118 Voor de eerste helft van de beide rangordes is bij deze telling uitgegaan van 58 items, voor de tweede helft van 59 items.

119 Voor de eerste helft van de beide rangordes is bij deze telling uitgegaan van 22 klankcorrespondenties, voor de tweede helft van 23 klankcorrespondenties.

120 Zoals al in noot 103 is vermeld, wordt hiermee de frequentie bedoeld die op basis van het corpusonderzoek is vastgesteld (zie par. 4.1.3.1). Deze mag niet verward worden met de frequentie waarmee de elementen in de onderzoeksresultaten voorkomen.

121 Ook bij de fonetiek speelde de hoorbaarheid weleens een rol. Zie over de hoorbaarheidsproblemen noot 108.

122 In plaats van aan frequentie zouden we ook kunnen denken aan complexiteit als verklarende factor (één naamvalsteken versus twee naamvalstekens). Met deze factor is in de onderzoeksopzet geen rekening gehouden. Overigens zouden de verzwakkende omstandigheden die we in verband met de frequentie hebben geconstateerd, ook voor de factor complexiteit gelden.

123 Hoewel er bij de meervouden op -s in feite slechts sprake is van een halfdoorzichtig patroon (zie par. 4.2.2.1.1), beschouwen we dit toch als een doorzichtig patroon zonder meer. Ook voor de komende onderdelen zullen we dit als regel aanhouden.

124 Nadat het interview was vastgesteld, hoorde ik nog *bigges* (bij *bigge*) en *ribbes* (bij *ribbe*). Ik heb deze vormen, evenals *kippes* (bij *kip*) en *ventes* (bij *vent*) (type (8)), pas achteraf aan de vergelijkende grammatica toegevoegd (zie par. 4.2.2.1.1).

125 Vergelijk in dit verband ook het volgende. In de aanvullingstest werden de aangeboden enkel-

voudsvorm van het substantief en de daarbij verwachte meervoudsvorm voorafgegaan door in het Katwijks gestelde telwoorden, respectievelijk *ien* 'één' en *twie* 'twee' (zie bijlage 2). De reden hiervan was dat in de proefinterviews was gebleken dat cijfers niet altijd werden meevertaald met de aangeboden Katwijkse enkelvoudsvormen, wat ook invloed had op de verwachte dialectische meervoudsvormen. Om beïnvloeding door de in de telwoorden aanwezige klankcorrespondentie st.ndl. *ee* - kw. *ie* te voorkomen werden de vormen waarin deze klankcorrespondentie verwerkt was, binnen de vertaaltest zoveel mogelijk opgenomen in het eerste deel daarvan (interviewonderdeel 03), dus nog vóór het eerste deel van de aanvullingstest. Voor drie vormen is dit ook inderdaad gebeurd: st.ndl. *stenen* (kw. *stiene*) (i 03.08), st.ndl. *twee* (kw. *twie*) (i 03.11), st.ndl. *been* (kw. *bien*) (i 03.18), voor twee niet: st.ndl. *geen* (kw. *gien*) (i 09.11), st.ndl. *heette* (kw. *hiette*) (i 09.16). Omdat deze vormen pas aan de orde kwamen in het derde deel van de vertaaltest (interviewonderdeel 09), kan daarop mogelijk nog wel invloed van de telwoorden zijn uitgegaan.

126 We kunnen ook *klàèn*, *bròòn* en *paen*, evenals het nog te bespreken *steen* en *skoen* tot de centrale woordenschat rekenen, maar hier betreft het (weliswaar oude) 'cultuur'-producten, die wat verder van de kern staan. Bij de items van het doorzichtige type meervoudsvorming hebben we niet op de hier aangegeven verschillen gelet, omdat geen van de betreffende woorden, met uitzondering misschien van *jongstes*, tot de centrale woordenschat gerekend kan worden. Als *jongstes* tot de centrale woordenschat behoort, zouden we verwachten dat dit woord het beter gedaan zou hebben.

127 Als we in weerwil van de vastgestelde procedure de standaardtalige meervouden op *-je* alsnog met 0.5 punten zouden honoreren, krijgen we de volgende getallen (zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150)):

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
(7) <i>sleen</i>	13.5 (24) 56.25%	6 (12) 50%	6 (12) 50%	6 (12) 50%	13 (24) 54.17%	0.96	52.08%
(8) <i>knien</i>	13 (24) 54.17%	7 (12) 58.33%	6 (12) 50%	6 (12) 50%	13 (24) 54.17%	1	53.33%
(9) <i>steen</i>	15.5 (24) 64.58%	7.5 (12) 62.5%	6 (12) 50%	6 (12) 50%	13 (24) 54.17%	0.84	56.25%
(11) <i>zàèn</i>	14.5 (24) 60.42%	7 (12) 58.33%	6 (12) 50%	6.5 (12) 54.17%	13 (24) 54.17%	0.90	55.42%

De totaalscores van de ondoorzichtige meervoudsvorming zouden er door deze herberekening als volgt gaan uitzien:

totaal	113 (240) 47.08%	54 (120) 45%	39.5 (120) 32.92%	41 (120) 34.17%	80 (240) 33.33%	0.71	38.5%
--------	---------------------	-----------------	----------------------	--------------------	--------------------	------	-------

Ook bij deze herberekening zou doorzichtigheid nog steeds een factor zijn, zowel voor J:O als voor G. Het verschil voor G is zeer significant, maar, zoals verwacht, wel minder dan bij de eerste berekening ($\chi^2 = 47.28$).

128 Naar de eventuele invloed van de stamstructuur op de resultaten is niet gekeken, omdat het aantal items daarvoor een onvoldoende basis is.

129 Dat de factor steun van de regionale omgeving hier een rol zou kunnen spelen, is pas vastgesteld nadat het interview was afgenomen. Anders dan bij de meervoudsvorming het geval was, is bij de samenstelling van het interview (wat betreft plaats en aantallen items) hiermee dus geen rekening gehouden.

130 Omdat de niet-getoetste factoren constant moesten blijven, was er telkens slechts een beperkte keuze van werkwoordsvormen mogelijk.

131 We zien hier af van de verleden tijd enkelvoud *roop* in de speciale betekenis 'wekte, porde (voor de wacht of het werk)' (zie par. 4.2.2.3.2: klasse 7).

132 Om ieder misverstand te voorkomen wijs ik erop dat in alledrie de gevallen gedacht moet worden aan vormen binnen het Katwijks, die dus een relictatus kunnen hebben of die overeenkomen hetzij met het algemeen Hollands hetzij met het Standaardnederlands.

133 Bij de beoordeling van de geproduceerde vormen is het voorvoegsel van het verleden deelwoord (kw. *e-* of st.ndl. *ge-*) verwaarloosd.

134 De afzonderlijke scores voor *estreen*, *estreje*, *ereen*, *ereje* waren (zie voor de toelichting tabel 1 (p. 150)):

	60+	50+	40+	30+	20+	J:O	G
<i>estreen</i>	4 (24) 16.67%	0 (12) 0%	0 (12) 0%	0 (12) 0%	0 (24) 0%	0	3.33%
<i>estreje</i>	20 (24) 83.33%	12 (12) 100%	11 (12) 91.67%	12 (12) 100%	21 (24) 87.5%	1.05	92.5%
<i>ereen</i>	5 (24) 20.83%	1 (12) 8.33%	0 (12) 0%	0 (12) 0%	1 (23) 4.35%	0.21	6.70%
<i>ereje</i>	19 (24) 79.17%	11 (12) 91.67%	12 (12) 100%	12 (12) 100%	22 (23) 95.65%	1.21	93.30%

135 En in een rap tempo? Overdiep (Overdiep & Varkevisser 1940: 155) vermeldt nog dat de vorm veelvuldig voorkomt.

136 Een bijkomende verklaring kan zijn dat *emelled* gemakkelijker te articuleren is dan *ezetted*: bij *emelled* behoren de *l* en de *d* duidelijk tot twee verschillende syllaben, terwijl bij *ezetted* (aangenomen dat ambisyllabische fonemen mogelijk zijn) de syllabegrens door de *t* van de laatste en de op een na laatste syllabe heen loopt. Verder hebben we bij *ezetted* in de laatste syllabe een opeenvolging van twee gelijke consonanten (een *t* en een *t*), wat een echte 'stottervorm' oplevert, terwijl we bij *emelled* daar twee verschillende consonanten hebben (een *d* en een *t*). (Ik ontleen de term stottervorm aan Van der Wal & Van Bree (1992: 298, 446), die hiervoor naar Brom (1955) verwijzen. Bij Van der Wal & Van Bree wordt de term in verband met verleden tijden in de negentiende-eeuwse schrijftaal gebruikt: *zetteden*, *schuddeden*.)

137 Dat de morfologie niet of nauwelijks een kwestie van doordringen is, kan bijvoorbeeld blijken uit de scores van de werkwoordsvervoeging (die voor het grootste gedeelte uit ablautsgevallen bestaat): die zou het er dan veel minder goed van af moeten brengen. Het gaat daarbij immers om opvallende vormverschillen in beklemtoonde syllaben. Het is niet waarschijnlijk dat die bij substraatwerking gemakkelijk door de mazen van het net heen slippen.

138 Ook voor de van de functiewoorden deel uitmakende wederkerende voornaamwoorden (zie par. 5.4.5.1.2) ga ik uit van gebruiksverschillen. Weliswaar bestaan er voor de daar getoetste vormen (*'m*, *z'n ààge*; *d'r*, *d'r ààge*) categoriale verschillen met het Standaardnederlands, maar de betreffende gebruikswijzen liggen toch zo dicht bij elkaar dat het gerechtvaardigd is om van gebruiksverschillen te spreken.

139 Ook wanneer het Standaardnederlandse *tegen* (item (3)) of *door* (item (5)) op zijn Katwijks werd uitgesproken als respectievelijk *teuge* of *deur*, werden hiervoor uiteraard 0 punten gegeven. Het gaat hier immers niet om lexicaal-fonologische maar om lexicale verschillen. Ook wanneer, omgekeerd, aan de Katwijkse kant, in plaats van het voorzetsel *an* (item (1) en (6)) *aan* of *aen* gegeven werd, zijn de uitspraakverschillen verwaarloosd en is daarvoor steeds 1 punt gegeven.

140 Tot dusver was de zin met *op* bekend van de Gelderse Vallei en het zuidoosten van de provincie Utrecht, en ook wel van Urk (en Volendam) (Van Anrooij & Van Bree 1988: 35-39). Bij navraag bleek dat de Katwijkse informant geen enkele binding met het genoemde gebied had en ook haar familie en kennissen er niet vandaan kwamen. Wel vertelde zij dat ook haar ouders in de gegeven zin *op* gebruikten, en ook haar man bleek dat te doen. Mogelijk moeten we een verklaring toch zoeken in contact tussen Urk en Katwijk, beide vissersplaatsen en beide ook van orthodox protestantse signatuur.

141 Om te voorkomen dat de informanten weleens alle zinnen goed zouden kunnen keuren, waren in de a-test twee zinnen opgenomen waarin geen Katwijks verschijnsel is verwerkt: een zin met een Vlaamse eigenaardigheid, namelijk het Vlaams gebruik van het hulpwerkwoord *gaan* voor Standaardnederlands *zullen*, in *wanneer gaat die vergadering ehauwe worde?* (st.ndl.: wanneer zal die vergadering gehouden worden?) (i 21.11), en een zin met een vooral in Oost-Nederland gebruikelijke possessieve datief, in *de ore waere 'm bevrore van de kauw* (st.ndl.: zijn oren waren bevroren van de kou) (i 21.21). Deze items tellen niet mee voor het onderzoek.

142 Andere dan de aangeboden Katwijkse constructies geef ik hier steeds in Standaardnederlandse vertaling, zoals ook in de opzet gebeurt.

143 In de vakliteratuur zijn de aanduidingen V3, V2 en V1 gebruikelijk respectievelijk voor het hoofdwkwoord, het eerste hulpwerkwoord en het tweede hulpwerkwoord. Vergelijk ik *heb* (V1) *dat kunnen* (V2) *doen* (V3).

144 Andere dan de aangeboden Katwijkse woordvolgordes geef ik hier steeds in Standaardnederlandse vertaling, zoals ook in de opzet gebeurt.

145 In één geval keurde een informant zin (3) af door *dan* eruit te gooien en de zin in twee vraagzinnen op te splitsen: *zagen het de burenen? waren ze weg?* Deze verbetering heb ik, omdat ze zeer ingrijpend is – er zijn twee zinnen van gemaakt –, als niet van toepassing beschouwd.

146 In het Fries is de IPI-constructie ontstaan door herinterpretatie. In het Fries bestaan twee klassen van zwakke werkwoorden. Bij een van de twee klassen, klasse 2, viel in een bepaalde fase de imperatief in vorm samen met de infinitief. Zo is in het Fries de infinitief als een imperatief geherinterpreteerd. Vervolgens komt die imperatief door analogie ook in gebruik bij de zwakke werkwoorden van klasse 1 en bij de sterke werkwoorden. Een dergelijke ontwikkeling kunnen we moeilijk voor het Katwijks aan nemen. Zie voor de IPI-constructie De Haan 1990.

147 We vatten dit op als een gebruiksverschil, omdat de beide betekenissen, van *eindelijk* en *eigenlijk*, toch wel dicht bij elkaar liggen. Net als *eindelijk* kan ook *eigenlijk* bijvoorbeeld heel goed op het eind van een opsomming voorkomen: vergelijk *het is dit, het is dat, maar eigenlijk zit het zo* en *het is dit, het is dat, maar (uit)eindelijk (ten slotte) zit het zo*.

148 Het WNT-deel is uit 1920, dus van voor de tijd dat Overdiep & Varkevisser 1940 en 1949 voor het WNT als bron werden gebruikt (WNT. Bronnenlijst. Eerste aanvulling: 11, 19).

149 Zie voor de verschillende manieren waarop de term *gebruik* gebezigd wordt, noot 80.

150 Als we alleen van kennis waren uitgegaan, had dat overigens geen gevolgen gehad voor de plaats van de inhoudswoorden in de rangordes van de resultaten: zie noot 151.

151 Waren we bij de inhoudswoorden alleen van kennis uitgegaan, dan waren voor J:O en G de uitkomsten respectievelijk 0.44 en 42.53% (de percentages voor de leeftijdsgroepen, waarop deze getallen gebaseerd zijn, zijn (van 60+ naar 20+): 59.52%, 46.13%, 43.01%, 37.80%, 26.19%; zie tabel 5). Het totaal (de gemiddelde dialecticiteit) zou voor J:O op dezelfde verhouding 0.70 zijn uitgekomen, het gemiddelde G zou iets hoger zijn uitgekomen, op 54.57% (de percentages voor de leeftijdsgroepen, waarop deze getallen gebaseerd zijn, zijn (van 60+ naar 20+): 64.28%, 58.31%, 53.66%, 51.90%, 44.70%).

152 Als een groot verschil beschouw ik 4 of meer (4 is de helft van 8, het aantal plaatsen in de rangorde).

153 Zie voor de keuze van tabel 37 paragraaf 5.4.5.3.2.

154 Over de sterkteverhouding tussen deze beide factoren en de graad van geautomatiseerdheid behoeft geen twijfel te bestaan: de fonetiek (uitspraak, intonatie, klemtoon) is onmiskenbaar het meest stabiele onderdeel van de taal (+geautomatiseerd), alle andere onderdelen zijn minder stabiel (–geautomatiseerd).

155 Omdat nu de resultaten van Haaksbergen en Enschede kloppen met de theorie, is er geen reden om aan verkeerd gekozen items te denken. Vergelijk noot 55 en hoofdstuk 3.

156 De gemiddelde percentages voor de leeftijdsgroepen voor de betreffende onderdelen waren als volgt (van 60+ naar 20+): 60.42%, 56.29%, 49.91%, 47.54%, 44.8%.

157 Bij de bepaling van het laagst en hoogst scorende item uit tabel 18, die betrekking heeft op de werkwoordsvervoeging (zie par. 5.4.4.4.2), doen de items (17), (18), (19) en (21) niet mee. Zie voor de reden waarom de opmerkingen onder tabel 25.

158 De inhoud van deze bijlage is eerder, in enigszins verkorte vorm, verschenen als De Vink 2000.

159 Met uitzondering van het letterteken ə (sjwa).

160 Een bewijs dat er meer fragmenten waren, levert de grammofoonplaat die in 1999 gevonden werd. Op deze zogenaamde glas- of lakplaat uit 1938 is Varkevisser te horen, die voorleest uit de door hem stenografisch vastgelegde fragmenten. Voor een deel waren deze fragmenten al bekend, namelijk voorzover ze opgenomen zijn in Overdiep & Varkevisser 1949, voor een deel bevatten ze ook nieuw materiaal. (Zie voor de transcriptie van dat materiaal De Vink 1999 en Varkevisser & De Vink 2004.)

161 Volgens H.K. Overdiep kwam Varkevisser regelmatig op Ameland, waar Overdiep en zijn leerling Van Es met hun gezinnen de vakantie doorbrachten. Of Varkevisser daar ook stenogrammen afleverde, is niet bekend.

162 Volgens H.K. Overdiep was hij daar terechtgekomen door een ongelukkige val van de trap, met als gevolg een gecompliceerde beenbreuk, waaraan hij een hardnekkige fistel overhield. In de *Registers der patiënten* van het Hôpital Wallon te Leiden (inv.nrs. 430, 432, 433, 434, 436, 442) vinden we dat hij in de volgende perioden opgenomen is geweest: 28 februari 1905 - 10 juni 1905, 27 juni 1905 - 5 juli 1905, 8 januari 1906 - 25 juni 1906, 16 november 1906 - 4 juni 1907, 27 mei 1908 - 3 juni 1908, 1 februari 1909 - 27 juli 1909, 18 april 1913 - 8 mei 1913.

163 Volgens de beide dochters is hij daar in ieder geval in de zomer van 1938 geweest, onder andere voor het opnemen van de glasplaat (zie noot 160). H.K. Overdiep kan dat bevestigen: deze had toen net zijn rijbewijs en herinnert zich Varkevisser nog door de provincie te hebben rondgereden, onder andere om hem de Brons-machinefabriek in Appingedam te laten zien, waar scheepsmotoren werden gemaakt. Varkevisser was daar als directeur van de visserijschool natuurlijk zeer in geïnteresseerd.

164 In de periode vóór 1876 vinden we de rederij, onder de naam C. v.d. Doorn, alleen nog vermeld in het *Register der verrigte keuringen van den geaakten haring, afkomstig van de Nederlandsche zeevisscherijen, Gemeente Katwijk aan Zee, 1858*. Na 1858 ontbreken de gegevens. We kunnen dus niet nagaan of er tussen 1858 en 1876 niet een andere persoon P is geweest die vijf jaar achtereen als schipper voor de rederij gevaren heeft. En tot 1882 bestaan er voor Katwijk aan Zee ook geen monsterrollen die we kunnen raadplegen (Hovy & Meijer 1981: 133). Zoals we echter zullen zien, hebben we met de hier genoemde D. van der Plas de juiste persoon in handen.

165 De geschetste familieverbanden kunnen als volgt in schema worden gebracht (de cijfers geven de opeenvolging in huwelijken aan):

(1) Jacob Haasnoot x Antje van Velzen

(2) Jacob Haasnoot x Jannetje de Best

(1) Anna Klinkenberg x Teunis van Velzen

(3) Jacob Haasnoot x (2) Anna Klinkenberg

Bibliografie

Archivalia

- Katwijksch woordenlijstje*, Provinciale Bibliotheek Friesland, Leeuwarden, sign. Hs. 181.
- Lijst van woorden en spreekwijzen bij de visschers te Katwijk in gebruik*, Universiteitsbibliotheek Leiden, sign. Ltk. 126.
- Monsterrollen, met als bijlagen verlofgangerspasjes, vrijstellingsverklaringen voor militaire dienst, machtigings-briefjes voor minderjarigen en dergelijke, 1882-1927*, Gemeentearchief Katwijk, inv.nrs. 2594-2623.
- Register der verrigte keuringen van den geaakten haring, afkomstig van de Nederlandsche zeevisscherijen, Gemeente Katwijk aan Zee, 1858*, Archief van het College voor de Zeevisserijen, 1857-1911, Algemeen Rijksarchief, 's-Gravenhage, nr. 2.11.24.02.
- Registers der patiënten van het Waalse Ziekenhuis (Hôpital Wallon), 1887-1924*, Archief [...] van het ziekenhuis [...] van de Waalse gemeente te Leiden, Gemeentearchief Leiden, inv.nrs. 430-442.
- Verblijfs- en badgastenregisters, [1883?]-1886, 1888-1914*, Gemeentearchief Katwijk, inv.nr. 1359.

Literatuur

- Ammerlaan 1996: T. Ammerlaan, *'You get a bit wobbly...'* Exploring bilingual lexical retrieval processes in the context of first language attrition, Nijmegen. Dissertatie Nijmegen.
- Andersen 1988: H. Andersen, 'Center and periphery. Adoption, diffusion, and spread', in: J. Fisiak (ed.), *Historical dialectology. Regional and social*, Berlin [enz.], 39-83. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 37.
- Van Anrooij & Van Bree 1988: W. van Anrooij & C. van Bree, "'Op" in plaats van "in" je overhemd naar buiten gaan', in: *Taal en tongval* 40, 35-39.
- Appel & Muysken 1987: R. Appel & P. Muysken, *Language contact and bilingualism*, London [enz.].
- Appel & Vermeer 2000: R. Appel & A. Vermeer, 'Tweede-taalverwerving en simultane taalverwerving', in: S. Gillis & A. Schaerlaekens (red.), *Kindertaalverwerving. Een handboek voor het Nederlands*, Groningen, 347-393.
- Auer & Hinskens 1996: P. Auer & F. Hinskens, 'The convergence and divergence of dialects in Europe. New and not so new developments in an old area', in: P. Auer, F. Hinskens & K.J. Mattheier (eds.), *Konvergenz und Divergenz von Dialekten in Europa [enz.] Sociolinguistica* 10, Tübingen, 1-30.
- Bakkes 1996: P. Bakkes, *Variatie en verandering in het Montforts. Taalstructurele en sociolinguïstische aspecten van een veranderend dorpsdialect*, Amsterdam. Publicaties van het P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, dl. 26.
- Beets 1927-1928: A. Beets, 'Leven en bedrijf aan boord van een Katwijksche visschersschuit in 1790', in: *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en Rijnland. Tevens orgaan van de vereniging 'Oud-Leiden'*, 21, 1-60.
- Van den Berg 1959: B. van den Berg, *Het dialect van Zandvoort en zijn plaats in de Hollandse dialecten*, Amsterdam. Bijdragen en mededelingen der dialectencommissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam 21.
- Blancquaert 1948: E. Blancquaert, "'Scilt" en "vriert"', in: *Album prof. dr Frank Baur*, Antwerpen, 85-89.
- Booij & Van Santen 1998: G. Booij & A. van Santen, *Morfologie. De woordstructuur van het Nederlands*, 2e, herz. en uitgebr. dr., Amsterdam.
- Van Bree 1977: C. van Bree, *Leerboek van de historische grammatica van het Nederlands. Klank- en vormleer, met een beknopte grammatica van het Gotisch*, Groningen.
- Van Bree 1981: C. van Bree, *Hebben-constructies en datiefconstructies binnen het Nederlandse taalgebied. Een taalgeografisch onderzoek*, Hendrik Ido Ambacht. Dissertatie Leiden.
- Van Bree 1983: C. van Bree, *Het dialect in deze tijd*, Hendrik Ido Ambacht.
- Van Bree 1985: C. van Bree, 'Structuurverlies en structuurbehoud in het dialect van Haaksbergen en Enschede. Een onderzoek naar verschillen in resistentie', in: *Leuvense bijdragen* 74, 1-35.

- Van Bree 1986: C. van Bree, 'De betrouwbaarheid van de apparent time-methode', in: J. Creten, G. Geerts & K. Jaspaert (eds.), *Werk-in-uitvoering. Momentopnamen van de sociolinguïstiek in België en Nederland*, Leuven [enz.], 27-37.
- Van Bree 1987: C. van Bree, *Historische grammatica van het Nederlands*, Dordrecht.
- Van Bree 1990: C. van Bree, 'De stabiliteit van de syntaxis en andere taalsectoren. Bewustzijn omtrent twentismen bij groepen Twenten en uit het westen afkomstige sprekers', in: *Taal en tongval*, themanr. 3, 186-209.
- Van Bree 1992: C. van Bree, 'The stability of language elements in present-day eastern Standard-Dutch and eastern Dutch dialects', in: J.A. van Leuvensteijn & J.B. Berns (eds.), *Dialect and standard language, Dialekt und Standardsprache, in the English, Dutch, German and Norwegian language areas*, Amsterdam [enz.], 178-203. Verhandelingen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, dl. 150.
- Van Bree 1994: C. van Bree, 'Vlaardingse woorden', in: *Taal en tongval* 46, 33-46.
- Van Bree 1996: C. van Bree, *Historische taalkunde*, 2e, herz. dr., Leuven [enz.].
- Van Bree 1997: C. van Bree, 'Changes in diminutive formation in the eastern Dutch dialect of Twente', in: J. Gvozdanović (ed.), *Language change and functional explanations*, Berlin [enz.], 143-178. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 98.
- Van Bree 2000: C. van Bree, 'De ontwikkeling van het Twentse genussysteem', in: *Nederlandse taalkunde* 1, 217-243.
- Van Bree 2001: C. van Bree, 'De morfologie van het Stadsfries', in: *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde* 117, 41-58 en 133-150.
- Brom 1955: G. Brom, *Boekentaal*, Amsterdam. Verhandelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Nieuwe Reeks, dl. 62, nr. 1.
- Bybee & Hopper 2001: J. Bybee & P. Hopper, 'Introduction to frequency and the emergence of linguistic structure', in: J. Bybee & P. Hopper (eds.), *Frequency and the emergence of linguistic structure*, Amsterdam [enz.], 1-24.
- Bybee & Slobin 1982: J.L. Bybee & D.I. Slobin, 'Why small children cannot change language on their own. Suggestions from the English past tense', in: A. Ahlqvist (ed.), *Papers from the 5th International Conference on Historical Linguistics* [enz.], [Amsterdam], 29-37. Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science, series 4 – Current Issues in Linguistic Theory, volume 21.
- Chambers 1992: J.K. Chambers, 'Dialect acquisition', in: *Language* 68, 673-705.
- Chambers, Trudgill & Schilling-Estes 2002: J.K. Chambers, P. Trudgill & N. Schilling-Estes (eds.), *The handbook of language variation and change*, Malden Mass. [enz.].
- Charité & Gabriëls 1994: J. Charité & A.J.C.M. Gabriëls (red.), *Biografisch woordenboek van Nederland*, dl. 4, 's-Gravenhage.
- Clyne 1981: M. Clyne, 'Second language attrition and first language reversion among elderly bilinguals in Australia', in: W. Meid & K. Heller (Hrsg.), *Sprachkontakt als Ursache von Veränderungen der Sprach- und Bewusstseinsstruktur. Eine Sammlung von Studien zur sprachlichen Interferenz*, Innsbruck, 25-32. Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, Bd. 34.
- Van Coetsem 1988: F. van Coetsem, *Loan phonology and the two transfer types in language contact*, Dordrecht [enz.].
- Van Coetsem 1990: F. van Coetsem, [recensie van:] S.G. Thomason & T. Kaufman, *Language contact, creolization, and genetic linguistics*, Berkeley, 1988; I. Lehiste, *Lectures on language contact*, Cambridge, 1988; R. Wardhaugh, *Languages in competition, dominance, diversity, and decline*, Oxford, 1987, in: *Language in society* 19, 260-268.
- Van Coetsem 1995: F. van Coetsem, 'Outlining a model of the transmission phenomenon in language contact', in: *Leuvense bijdragen* 84, 63-85.
- Van Coetsem 2000: F. van Coetsem, *A general and unified theory of the transmission process in language contact*, Heidelberg.
- Daan 1949: J. Daan, 'Sk en sch', in: *Taal en tongval* 1, 166-167.

- Daan & Francken 1972-1977: J. Daan & M.J. Francken, *Atlas van de Nederlandse klankontwikkeling (ANKO). Kaarten en tekst*, 2 afl., Amsterdam.
- Van Dale 1999: [J.H.] van Dale, *Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal*, 13e, herz. dr., door G. Geerts & C.A. den Boon, i.s.m. D. Geeraerts [e.a.], 3 dln., Utrecht [enz.].
- Deeleman 1846a: [J. Deeleman], 'Katwijk op Zee', in: Halbertsma 1846, 20-30. Ook versch. o.d.t. 'Noordwijk aan Zee', in: *Overijsselsche almanak voor oudheid en letteren. 1846*, 11 (1845), 68-78; ook versch. o.d.t. 'Eene ontmoeting aan het strand', in: Leopold & Leopold 1882, 257-261; ook, ten dele versch. (in gewijzigde spelling) o.d.t. 'Proeve van den tongval van het dorp Noordwijk aan Zee', in: Winkler 1874, 115-122.
- Deeleman 1846b: [J. Deeleman], 'Flaauwe herinneringen aan een bezoek op een Hollandsch zeedorp, tegen het einde der vorige eeuw', in: Halbertsma 1846, 31-39. Ook versch. in: *Overijsselsche almanak voor oudheid en letteren. 1846*, 11 (1845), 79-87.
- Dialektatlas van Zuid-Holland en Utrecht* 1968: L. van Oyen, *Dialektatlas van Zuid-Holland en Utrecht*, m.m.v. E. Blancquaert & C.J. van der Voet, Antwerpen. Reeks Nederlandse Dialektatlassen 17.
- Dorian 1981: N.C. Dorian, *Language death. The life cycle of a Scottish Gaelic dialect*, Philadelphia.
- Van der Ent 1988: N. van der Ent, *Van ijzendijkers, nijpnaarzen, natte kranten en andere minne breiers. Een verzameling woorden uit de Krimpenerwaard*, Leiden. Ongepubliceerde doctoraalscriptie Vakgroep Nederlands, Rijksuniversiteit Leiden.
- Gerritsen 1991: M. Gerritsen (red.), *Atlas van de Nederlandse dialectsyntaxis (AND)*, 2 dln., Amsterdam.
- Gerritsen 1995: M. Gerritsen, 'Van rijksgrens naar dialectgrens. Een onderzoek rondom de Nederlands-Duitse staatsgrens', in: J. Cajot, L. Kremer & H. Niebaum (Hrsg.), *Lingua theodisca. Beiträge zur Sprach- und Literaturwissenschaft. Jan Goossens zum 65. Geburtstag*, Münster [enz.], 623-631.
- Giles & Powesland 1975: H. Giles & P.F. Powesland, *Speech style and social evaluation*, London. European Monographs in Social Psychology 7.
- Goeman 1984: A.C.M. Goeman, *Klank- en vormverschijnselen van het dialect van Zoetermeer*, Amsterdam.
- Guijt 1991: J. Guijt, *Mijn familie en de zee*. [Katwijk. Typoscript.]
- De Haan 1990: G. de Haan, 'De Friese Imperativus-Pro-Infinitivo', in: *Taal en tongval*, themanr. 3, 87-107.
- Van Haeringen 1962: C.B. van Haeringen, *Neerlandica. Verspreide opstellen*, 2e ongew. dr., [z.p.].
- Haeseryn 1990: W.J.M. Haeseryn, *Syntactische normen in het Nederlands. Een empirisch onderzoek naar volgordevariatie in de werkwoordelijke eindgroep*, Nijmegen. Dissertatie Nijmegen.
- Hagen & Münstermann 1985: A.M Hagen & H.G.W. Münstermann, 'Functieverlies en structuurverlies bij minderheidstalen en dialecten', in: *Handelingen van het acht en dertigste Nederlands Filologencongres, gehouden te Nijmegen, 16-17 april 1984*, Amsterdam [enz.], 63-84.
- Halbertsma 1846: J.H. Halbertsma (red.), *De tongvallen van Nederland, 2de proeve, waarin die van Scheveningen, Katwijk, Zaandam, Medenblik, Colhorn en Roermonde, gezameld ten dienste van dr. J.M. Firmenich's Germaniens Völkerstimmen*, Deventer.
- Heeroma 1935: K.H. Heeroma, *Hollandse dialectstudies. Bijdrage tot de ontwikkelingsgeschiedenis van het Algemeen Beschaafd Nederlands*, Groningen [enz.]. Dissertatie Leiden.
- Van der Heijden 1994: M.C.A. van der Heijden, 'Overdiep, Gerrit Siebe', in: Charité & Gabriëls 1994, 374-375.
- Hinskens 1986: F. Hinskens, 'Primaire en secundaire dialectkenmerken. Een onderzoek naar de bruikbaarheid van een vergeten (?) onderscheid', in: J. Creten, G. Geerts & K. Jaspaert (eds.), *Werk-in-uitvoering. Momentopnamen van de sociolinguïstiek in België en Nederland*, Leuven [enz.], 135-158.
- Hinskens 1992: F.L.M.P. Hinskens, *Dialect levelling in Limburg. Structural and sociolinguistic aspects*, [Nijmegen]. Dissertatie Nijmegen.
- Hinskens 1993: F. Hinskens, 'Dialectnivellering en regiolectvorming. Bevindingen en beschouwingen', in: *Taal en tongval*, themanr. 6, 40-61.
- Hinskens 1996: F. Hinskens, 'Dialectnivellering in Limburg. Verlies van regionale identiteit?', in: C. van der Borgt, A. Hermans, H. Jacobs (red.), *Constructie van het eigene. Culturele vormen van regionale identiteit in Nederland*, Amsterdam, 75-89. Publicaties van het P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, dl. 25.

- Hock 1991: H.H. Hock, *Principles of historical linguistics*, 2e herz. en verb. dr., Berlin [enz.].
- Hoppenbrouwers 1983: C. Hoppenbrouwers, 'Het genus in een Brabants regiolect', in: *Tabu* 13, 1-34.
- Hoppenbrouwers 1990: C. Hoppenbrouwers, *Het regiolect. Van dialect tot Algemeen Nederlands*, Muiderberg.
- Van Hout 1989: R.W.N.M. van Hout, *De structuur van taalvariatie. Een sociolinguïstisch onderzoek naar het stadsdialect van Nijmegen*, Dordrecht. Dissertatie Nijmegen.
- Van Hout & Muysken 1994: R. van Hout & P. Muysken, 'Modeling lexical borrowability', in: *Language variation and change* 6, 39-62.
- Hovy & Meijer 1981: L. Hovy & A.C. Meijer, *Inventaris van de archieven der gemeente Katwijk 1656-1931 (1975)*, Katwijk.
- Hudson 1996: R.A. Hudson, *Sociolinguistics*, 2e dr., Cambridge.
- De Jong 1979: E.D. de Jong (red.), *Spreektaal. Woordfrequenties in gesproken Nederlands*, Utrecht. Werkgroep Frequentie-onderzoek van het Nederlands.
- Kerswill 2002: P. Kerswill, 'Koineization and accommodation', in: Chambers, Trudgill & Schilling-Estes 2002, 669-702.
- Kneppelhout 1874: J. Kneppelhout, 'De gelijkenis van den verlorenen zoon in den tongval van het dorp Katwijk aan Zee', in: Winkler 1874, 122-124.
- Kroon 1925: J.E. Kroon, *Album studiosorum Academiae Lugduno-Batavae 1875-1925*, met inl. van A.J. Blok, Leiden.
- Labov 1963: W. Labov, 'The social motivation of a sound change', in: *Word* 19, 273-309. Ook versch. in: Labov 1977, 1-42.
- Labov 1977: W. Labov, *Sociolinguistic patterns*, 5e dr., Philadelphia.
- Lafeber 1967: A.P.M. Lafeber, *Het dialect van Gouda*, m.m.v. L.B. Korstanje, Gouda.
- Lalleman & Van Santen 1993: J. Lalleman & A. van Santen, 'De produktie van Nederlandse regelmatige en onregelmatige verleden-tijdsvormen door moedertaalsprekers en tweede-taalverwerfers', in: *Dutch contributions to AILA '93, 10th World Congress of the International Association of Applied Linguistics 2/3*, [Amsterdam], 173-184. Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen 46/47.
- De Leeuwerk 1996: W. de Leeuwerk, *Onder ons gezeed. Verzameling van steeds minder voorkomende woorden in het dialect van Giessendam en Neder-Hardinxveld*, Hardinxveld-Giessendam.
- Leopold & Leopold 1882: J.A. Leopold & L. Leopold (red.), *Van de Schelde tot de Weichsel. Nederduitsche dialecten in dicht en on dicht*, dl. 1, Groningen.
- Van Loey 1970: A. van Loey, *Schönfelds historische grammatica van het Nederlands*, Zutphen.
- Van Loey 1976: A. van Loey, *Middelnederlandse spraakkunst. I. Vormleer*, 8e verb. dr., Groningen.
- Van Marle 1987-1988: J. van Marle, 'Betekenis als factor bij produktiviteitsverandering (iets over de deverbale categorieën op -lijk en -baar)', in: *Spektator. Tijdschrift voor neerlandistiek* 17, 341-359.
- Messemaker 1993: *De familie Klinkenberg te Katwijk*, [samengesteld door J. Messemaker, Katwijk. Gestencilde uitgave Katwijks Museum].
- Messemaker 1994a: *De familie De Jong te Katwijk*, [samengesteld door J. Messemaker, Katwijk. Gestencilde uitgave Katwijks Museum].
- Messemaker 1994b: *De familie Van der Plas te Katwijk, 1600-1950*, [samengesteld door J. Messemaker, Katwijk. Gestencilde uitgave Katwijks Museum].
- Messemaker 1994c: *De familie Van der Marel te Katwijk*, [samengesteld door J. Messemaker, Katwijk. Gestencilde uitgave Katwijks Museum].
- Messemaker 1995: *De familie Van Velzen te Katwijk*, [samengesteld door J. Messemaker, Katwijk. Gestencilde uitgave Katwijks Museum].
- [Messemaker z.j.]: *[De familie] Haasnoot [te Katwijk]*, [samengesteld door J. Messemaker, Katwijk. Gestencilde uitgave Katwijks Museum].
- Münstermann 1989: H. Münstermann, 'Dialect loss in Maastricht: attitudes, functions and structures', in: K. Deprez (ed.), *Language and intergroup relations in Flanders and in the Netherlands*. Dordrecht [enz.], 99-128.

- Muysken 2000: P. Muysken, *Bilingual speech. A typology of code-mixing*, Cambridge.
- Naamlijst 1874-1886: *Naamlijst der haring-reederijen in Nederland*, Vlaardingen.
- Naamlijst 1887-1890: *Naamlijst der Nederlandsche haring-reederijen, benevens der sloepen welke de kabeljauwvisscherij in de Noordzee uitoefenen*, Vlaardingen.
- Naamlijst 1891-1892: *Naamlijst der Nederlandsche haringschepen en reederijen, benevens der sloepen welke de kabeljauwvisscherij in de Noordzee uitoefenen*, Vlaardingen.
- Naamlijst 1893-1897: *Naamlijst der Nederlandsche reederijen en haringschepen, benevens der sloepen, welke de kabeljauwvisscherij in de Noordzee uitoefenen*, Vlaardingen.
- Naamlijst 1898-1925: *Naamlijst der Nederlandsche reederijen en haringschepen, benevens der sloepen en stoomtrawlers, welke de visscherij in de Noordzee uitoefenen*, Vlaardingen.
- Noordegraaf 1979: J. Noordegraaf, "Eene linguïstische kaart van Nederland". Rondom de dialectenquête van 1879', in: M. Gerritsen (red.), *Taalverandering in Nederlandse dialecten. Honderd jaar dialectvragenlijsten: 1879-1979*, Muiderberg, 36-51.
- Overdiep & Varkevisser 1940: G.S. Overdiep & C. Varkevisser, *De volkstaal van Katwijk aan Zee*, Antwerpen.
- Overdiep & Varkevisser 1949: G.S. Overdiep & C. Varkevisser, *Woordenboek van de volkstaal van Katwijk aan Zee*, Antwerpen.
- Paul 1920: H. Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, 5e dr., Halle a. S.
- Pauwels 1953: A. Pauwels, *De plaats van hulpwerkwoord, verleden deelwoord en infinitief in de Nederlandse bijzin*, 2 dln., Leuven.
- Petřejus 1977: E.W. Petřejus, *De bomschuit. Een verdwenen scheepstype*, Bussum [enz.].
- Phillips 2001: B.S. Phillips, 'Lexical diffusion, lexical frequency, and lexical analysis', in: J. Bybee & P. Hopper (eds.), *Frequency and the emergence of linguistic structure*, Amsterdam [enz.], 123-136.
- Van der Plas 1996: W. van der Plas, *Lijst van schipbreuken en strandingen van Katwijkse vissersschepen en verongelukte Katwijkse vissers (Periode 1860-1899)*. 4e revisie. [Katwijk. Typoscript.]
- Prillwitz 1995: E. Prillwitz, *Diminueren en pluraliseren in Twente. Een onderzoek naar meervoud- en verkleinwoordvorming in Goor en Denekamp*, Leiden. Ongepubliceerde doctoraalscriptie Vakgroep Nederlands, Rijksuniversiteit Leiden.
- Reker 1983: S. Reker, 'Tussen Hogelandster Gronings en het Standaard-Nederlands', in: *Driemaandelijks bladen* 35, 1-28.
- Reker 1993: S. Reker, 'Groninger bewegingen. Factoren bij taalverandering', in: *Taal en tongval*, themann. 6, 11-25.
- Roeleveld 1986: D. Roeleveld, *De Scheveningse woordenschat, 's-Gravendeel*.
- Sankoff 2002: G. Sankoff, 'Linguistic outcomes of language contact', in: Chambers, Trudgill & Schilling-Estes 2002, 638-668.
- Van Santen 1997: A. van Santen, 'Hoe sterk zijn de sterke werkwoorden?', in: *Taal in tijd en ruimte. Voor Cor van Bree bij zijn afscheid als hoogleraar Historische Taalkunde en Taalvariatie aan de Vakgroep Nederlands van de Rijksuniversiteit Leiden*, Leiden, 45-56. SNL-reeks, nr. 4.
- Van Santen & Lalleman 1994: A. van Santen & J. Lalleman, 'Gaat zwak anders dan sterk? Over de produktie van Nederlandse regelmatige en onregelmatige verleden-tijdsvormen', in: *Forum der letteren* 35, 1-22.
- Schirmunski 1930: V. Schirmunski, 'Sprachgeschichte und Siedlungsmundarten', in: *Germanisch-Romanische Monatsschrift* 18, 113-122, 171-188.
- Smits 1996: C.J.M. Smits, *Disintegration of inflection. The case of Iowa Dutch*, The Hague. Dissertatie VU Amsterdam.
- Smits 1999: C. Smits, 'Working class Maastricht versus middle class Maastricht. In search for a theoretical framework', in: *Leuvense bijdragen* 88, 453-476.
- Van der Spek 1981: J. van der Spek (red.), *Zoetermeers woordenboek*, [z.p.].
- Thomason & Kaufman 1988: S.G. Thomason & T. Kaufman, *Language contact, creolization, and genetic linguistics*, Berkeley.

- Uit den Boogaart 1975: P.C. Uit den Boogaart (red.), *Woordfrequenties in geschreven en gesproken Nederlands*, Utrecht. Werkgroep Frequentie-Onderzoek van het Nederlands.
- Vandekerckhove 1993: R. Vandekerckhove, 'Dialectverlies in West-Vlaanderen? De vitaliteit van het Deerlijkse dialect', in: *Taal en tongval*, themanr. 6, 120-135.
- Vandekerckhove 2000: R. Vandekerckhove, *Structurele en sociale aspecten van dialectverandering. De dynamiek van het Deerlijkse dialect*, Gent.
- Varkevisser & De Vink 2004: *Kattøks, om 't te bewaere voor 't naegeslacht. Een plaat met Katwijks dialect uit 1938, gesproken door C. Varkevisser. Met een transcriptie en vertaling door C.L. de Vink*, Katwijk. Compact disc.
- Veranderingen in het Katwijks. N.a.v. het 40-jarig bestaan van Overdiep's 'De volkstaal van Katwijk aan Zee'*. Leiden, 1980-1981. Ongepubliceerd verslag door een werkgroep Leidse studenten o.l.v. C. van Bree, Vakgroep Nederlands, Rijksuniversiteit Leiden.
- De Vink 1994: L. de Vink, *Structuurverlies in het dialect van Katwijk aan Zee. De dialectontwikkeling binnen het Randstadgebied vergeleken met die daarbuiten*, Leiden. Ongepubliceerde doctoraalscriptie Vakgroep Nederlands, Rijksuniversiteit Leiden.
- De Vink 1996: L. de Vink, 'Structuurverlies in het dialect van Katwijk aan Zee. De dialectontwikkeling binnen het Randstadgebied vergeleken met die daarbuiten', in: *Taal en tongval* 48, 103-138.
- De Vink 1999: L. de Vink, 'Glasplaat boven water. Een oude opname van het Katwijkse dialect', in: *Oud Katwijk* 23, 3-10.
- De Vink 2000: L. de Vink, 'De vissers thuisgebracht. De datering van het dialect in *De volkstaal van Katwijk aan Zee*', in: *Oud Katwijk* 25, 7-24.
- Vousten 1995: R.M.G. Vousten, *Dialect als tweede taal. Linguïstische en extra-linguïstische aspecten van de verwerving van een Noordlimburgs dialect door standaardtalige jongeren*, Amsterdam. Dissertatie Nijmegen.
- Van der Wal & Van Bree 1992: M. van der Wal & C. van Bree, *Geschiedenis van het Nederlands*, Utrecht.
- Wald 1984: A. Wald, 'Forensisme en taalverandering', in: *Taal en tongval* 36, 143-161.
- Weijnen 1966: A. Weijnen, *Nederlandse dialectkunde*, 2e dr., Assen.
- Weijnen 1968: A. Weijnen, *Zeventiende-eeuwse taal*, 5e dr., Zutphen.
- Weijnen 1991: A. Weijnen, *Vergelijkende klankleer van de Nederlandse dialecten*, 's-Gravenhage.
- Winkler 1874: J. Winkler (red.), *Algemeen Nederduitsch en Friesch dialecticon*, dl. 2, 's-Gravenhage.
- WNT: *Woordenboek der Nederlandsche taal*, bewerkt door M. de Vries, L.A. te Winkel, A. Kluyver [e.a.], 29 dln., 's-Gravenhage [enz.], 1882-1998.
- WNT. *Bronnenlijst. Eerste aanvulling: Woordenboek der Nederlandse taal. Bronnenlijst. Eerste aanvulling.* 's-Gravenhage [enz.], [z.j.].
- Wolfram 2002: W. Wolfram, 'Language death and dying', in: Chambers, Trudgill & Schilling-Estes 2002, 764-787.